

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
PEDAGOOGIKA JA PSÜHHOLOOGIA LEKTORAAT

Anna-Olga Luga

MILLINE ON *ÕNN*? SÕNA *ÕNN* METAFORSETE KASUTUSTE ANALÜÜS EESTI
KEELE TEKSTIKORPUSTE PÕHJAL

Bakalaureusetöö

Juhendaja Larissa Degel, PhD

NARVA 2014

SISUKORD

1.1. Uurimuse eesmärk, analüüsi metoodika, materjal.....	3
1.2. Keeleline maailmapilt.....	4
1.3. Senised uurimused õnne käsitlemise kohta.....	6
1.4. Kognitiivne metafoor.....	10
1.5 Uurimuse käik.....	12
2. Õnn metafoorse objektina.....	13
2.1. Õnne piirid, vormid ja mõõtühikud.....	13
2.2. Õnne kogus.....	15
2.3. Õnn kui kogum.....	17
2.4. Õnne kvaliteet.....	17
2.5. Õnne ulatus.....	19
2.6. Õnn on taim.....	20
2.7. Õnn on sihtpunkt.....	21
2.8. Õnn on aine.....	22
3. Õnne ja inimese metafoorsed suhted.....	23
3.1. Õnne olemasolu inimese elus.....	23
3.1.1. Õnne saamine.....	23
3.1.2. Õnne omamine ja hoidmine.....	24
3.1.3. Õnne taju ja hinnang.....	26
3.2. Õnn ja inimese keha.....	29
4. Õnn on metafoorne tegija.....	30
4.1. Õnnel on iseloomu ja temperamendi omadused.....	30
4.2. Õnn näitab oma heakskiitu ja poolehoidu.....	31
4.3. Õnn näitab oma hukkamõistmist ja kindlusetust.....	32
4.4. Õnn saab mõjutada.....	33
4.5. Õnnele on omane areng.....	34
4.6. Õnn liigub nagu ise soovib.....	34
4.5. Õnn käitub ja tegutseb isemoodi.....	37
4.7. Õnnega võib kokku saada.....	39
5. Uurimuse järeldused.....	41
6. Kokkuvõte.....	45
Kirjandus.....	47
Allikad.....	49
Summary.....	50

Sissejuhatus

1.1. Uurimuse eesmärk, analüüsi metoodika, materjal

Käesoleva töö uurimisobjektiks on eesti keele *õnne* metafoorid. Hüpoteesiks on, et *õnne* käsitlus metafoorsetes kasutustes on eripärane materiaalne objekt või elusolend. Vastavalt sellele on käesoleva *õnne* metafooride uurimuse eesmärgiks välja selgitada ja määratleda, milline on *õnn* metafoorsete kasutuste põhjal.

Töö alguses esitatakse ülevaade metafooridega seotud mõistetest nagu keeleline maailmapilt, kognitiivne metafoor ja metafooriteooria ning naiivteooriad; tutvustatakse keele, mõtlemise ja inimese taju omavahelist seost ning seniseid uurimusi *õnne* käsitlusest erinevatel rahvustel. Töö tugineb metafooriteooriale, mille puhul on oluline koht naiivteooriatel. Naiivteooriate põhjal võib metafoore pidada aluseks, millest saab järeldusi teha huvipakkuva maailmafragmendi kohta, milleks antud töös on *õnn*. Metafooriteooria põhiväide on, et metafoor pole (ainult) keeleline nähtus, vaid üks inimese mõtlemise, kogemuse ja teadmiste korrastamise, uute tähenduste ja mõistete loomise universaalseid vahendeid (H. Öim 2008: 622). Seega on metafoori tähendus laiem kui sõna või väljendi kasutamine sarnasuse alusel uudses, ülekantud tähenduses (EKSS) või ilus kõnekujund, troop.

Selle töö põhiosas tutvustatakse kogutud uurimismaterjali, milleks on sõna *õnn* sisaldavad tekstikorpuste laused. Pille Esloni järgi on tänapäeva keeleteaduses korpuste kasutamine uurimuste tarbeks tavapärane (Eslon 2009:31), ka käesoleva töö uurimusküsimusele vastates rakendatakse korpuspõhist keeleanalüüsi (*corpus-based language analysis*), mille sünonüümina on Paul Rayson (2002) kasutanud mõistet „*hypothesis-driven*“- hüpoteesist tulenev (Eslon 2009:31). Uurimismeetodina on samuti kasutatud kvalitatiivset analüüsi, mis võimaldab saada ülevaate eesti keele kasutajate *õnne* metafoorsete kasutamiste iseärasustest.

Analüüsitav keelematerjal pärineb Eesti kirjakeele korpusest (<http://www.cl.ut.ee>), Eesti Keele Instituudi tekstikorpusest (<http://portaal.eki.ee/corpus>) ning Google otsingumootori eestikeelsetest otsingutulemustest. Uuritav korpus sisaldab sõna *õnn* erinevates käänetes metafoorses kasutuses. Omadussõna *õnnelik*, sõna tüves *õnn* sisaldavad liitsõnad, fraseologismid ja sõnaühendid, milles *õnne* metafoorne olemus pole ilma teose laiema

kontekstita autorile väga selge, ning kasutused, millistes on viidatud, et need on tõlgitud võõrkeeltest, on antud tööst välja jäetud.

Kõik töös esitatud näited on nummerdatud ja iga näite kõrval on sulgudes viidatud allikale. Kuna töö sisuks ei ole sõna *õnn* tähendus, vaid *õnne* metafoorne kasutus, siis mittemetafoorne kontekst on tööst enamasti välja jäetud. Näited on rühmitatud kognitiivse mõistemetafooriga, mis on traditsiooni järgi trükitähtedega esile tõstetud, igas fraasis või sõnaühendis on rasvasemalt eristatud vaadeldud sõnad. Interpreteerimiseks ja analüüsimiseks on kasutatud Eesti keele seletavat sõnaraamatut (EKSS) 2009 ja Asta Õimu Antonüümisõnastikku (1996).

Uurimise käigus on kogutud üle 500 kasutuse, nendest on töös esitatud 333 *õnne* metafooret kasutamisenäidet, mis vastavad uurimuse ülaltoodud kriteeriumitele ja võimaldavad põhjalikult vastata töös esitatud uurimusküsimusele.

1.2. Keeleline maailmapilt

Küsimus, milline on inimese arusaam *õnnest*, viib meid inimeste sisemaailma, mentaalsesse mõistealasse. Mõiste *mentaalne* märgib inimpsüühika struktuure ja protsesse laias mõttes: mõtlemist ja arutlemist, tahet ja otsustamist, arvamusi ja hinnanguid, tundeid, emotsioone ja suhtumist (H. Õim 1997:255). Nii tekib *õnne* uurimuses lingvistika kokkupuude:

- tajutava emotsiooni teadvustamise seisukohalt psühholoogiaga;
- *õnne* käsitluses keelelise maailmapildi fragmendina – kulturoloogiaga;
- *õnne* käsitlus väärtushinnangu ja elueesmärgina – filosoofiaga.

Paljude 20. sajandi filosoofide nagu A. J. Ayer (1910- 1989), J. L. Austin (1911 – 1960), M.Scheler (1874 – 1928), M. Heidegger (1889– 1976) ja K. Jaspers (1883 – 1969) jt tööde keskseks teemaks oli keel, see tähendab, et filosoofilisse vaatevälja ei satu ainult *õnn* inimese elu põhieesmärgina, vaid ka keel olemise mõistmise vahendi ja allikana ning vastus küsimusele, milline on *õnn*, võib peituda keeles.

Lingvistid on uurinud keele seost mõtlemise ja kultuuriga. Ideed sellest, et keel kajastab keelekandja vaateid maailmast, hakati arendama juba 19. sajandi alguses. Üldkeeleteaduse rajaja Wilhelm von Humboldt (1762-1835) põhitöodes on rõhutatud keele ja mõtlemise seost

(H. Õim 2000:11). Küsimus, kuidas täpselt see seos väljendub, sai uurimisobjektiks paljudele järgnevatele keeleteadlastele erinevates maades.

Näiteks Ameerika keeleteadlased Edward Sapir (1884-1939) ja Benjamin Lee Whorf (1897-1941) on oma keelelise relatiivsuse hüpoteesis avaldanud mõtte, et keele struktuur määrab meie mõtteprotsesside struktuuri. Nende hüpoteesi nn nõrka tõlgendust, mille järgi erinevate keelte kõnelejad tõlgendavad sündmusi ja tähendusi erinevalt, peetakse ka praeguse arusaama järgi küllaltki objektiivseks (M. Rannut, Ü. Rannut, Verschik 2003: 90-91). Selle hüpoteesi tõestamiseks või ümberlukkamiseks on maailmas läbiviidud palju uurimusi ning Sapir-Whorfi hüpoteesi nõrgem versioon seisneb selles, et erinevused mõtlemises on seotud keelega, kuid mitte ilmtingimata keelest tingitud (Alefrenko 2010:63-64).

Iga loomulik keel peegeldab teatud maailmataju ja -korraldamise viisi või keelelist maailmapilti. Maailmavaadete kogum, mis sisaldub mingi keele sõnade ja väljenduste tähendustes, areneb ühtseks vaadete ja reeglite süsteemiks, mis rakendub kohustuslikuna kõigile keelekandjaile (Zaliznjak jt 2005:9).

Sellest võib järeldada, et keeleline maailmapilt esindab vaadete ja ettekirjutuste süsteemi, mida võib samuti nimetada rahva mentaliteediks, mis tähendab Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi vaimulaadi, meelsust; mõtteviisi, ellusuhtumisviisi. Oma või teise kultuuri mõistmiseks sisaldab rahvuslik keeleline maailmapilt huvipakkuvat materjali.

Keelelise maailmapildi uurimisega on tegelenud tuntud keeleteadlased: Nina Arutjunova (1993, 1998 jt), Juri Apresjan (1995, 2000), poola semantilise kooli esindaja Anna Wierzbicka (1997). Eesti keele mentaalset maailmapilti on analüüsinud Haldur Õim (1997, 2001), Urmas Sutrop (1999, 2001, 2004), eesti keele maailmapilti uurisid Asta Õim (2001, 2007), Larissa Degel (2006, 2007, 2010).

Urmas Sutropi (Sutrop 2003) järgi on maailmapilt argimõiste, mis väljendab meie või meie esivanemate arusaama maailmast, asjade ja nähtuste vahelistest seostest ning mille saab jagada asiseks ja mentaalseks. Viimane ongi Sutropi arvates kõige huvitavam, aga ka kõige raskemini tabatav. Rahva maailmapildi aluseks on rahvatarkus, mis struktureerib maailma ja sellele vastavat maailmapilti. Rahvatarkuse põlvest põlve edasiandmisel on kõige olulisem keel (Sutrop 2003:99). Keel on väärtuslik vahend maailmapildi edasiandmisel ning olles kultuuri

kandja, vormib spetsiifilisi maailmanägemise ja maailmamõistmise jooni, mis on omased antud kultuurile (Markov 1994:123). Metafoorsed kasutused on osa keelelisest maailmapildist ja kuna eesti keele sõnade metafoorsed kasutused võivad erineda teiste kultuuride metafoorsetest kasutustest, siis on huvitav uurida *õnne* kirjeldamist eesti keeles.

Nina Arutjunova teose „Язык и мир человека“ (1999) uurimisaineks on inimese maailmataju väljendamine keeleliste iseärasuste kaudu ning metafoori roll inimese sisemaailma kirjeldamisel. Selles teoses on väidetud, et metafoor on leksika allikaks, mis teenib inimeste poolt konstrueeritud ideede, sündmuste, protsesside ja abstraktsete mõistete maailma ning metafoor aitab meil avastada abstraktsete kategooriate olemust (Arutjunova 1999:363-364). Tõepoolest, puutudes kokku abstraktsete kategooriate keelelise materjaliga nagu näiteks *hing*, *saatus*, *õnn*, *õnnesus*, kasutatakse palju metafoorseid kasutusi, mis rikastavad meie ettekujutust nende olemusest ning järgmises peatükis, mis tutvustab mõningaid uurimusi *õnnest*, on esitatud ka metafoorseid näited.

1.3. Senised uurimused *õnne* käsitle kohta

Õnne käsitus oma rahva maailmapildis on olnud mitme keeleteadlaste uurimisobjektiks. Anna Zaliznjak (2005) on uurinud *õnne* kontseptsiooni vene keele maailmapildis. Selle uurimuse tulemusel on tehtud järgmised olulised järeldused.

- *Счастье* ei ole lihtsalt väga suur rõõm, vaid iseseisev ja väga oluline kontsept.
- Kaasaegses vene keeles omab sõna *счастье* kaks põhilist kasutusala:
 1. [diakrooniliselt esmane, mööduv]: asjaolude soodne kokkusattumine, vedamine, milles sõna *õnn* on võrdväärne sõnale *vedama*, mille tegusõna veab/vedas aegamööda välja tõrjub;
 2. [põhiline, „kõrgem“, keelespetsiifiline]: kõrgem rahulolu, maine õndsus.Need kaks tähendust võivad olla selgesti vastandatud, kuid võivad ka sulandatult väljenduda.
- Vladimir Dali sõnastikus (1863–1866) polnud keelespetsiifiline aspekt „kõrgemast“ *õnnest* veel välja kujunenud. Üldine semantiline evolutsiooni suundumus seisneb jätkuvas liikumises sõna *õnn* 'edu', 'vedamise' tähenduses kuni kasutamisala laiendamiseni tähenduses 'õnnes elamine', 'õndsus maa peal'. Seevastu kaasaegses

vene keeles moodustabki just ettekujutus kõrgemast *õnnest* peamise tunnuse, mis eristab kahte *õnne* tähendust.

- Ettekujutus sellest, et ilmas *õnne* pole, on vene keeles peegeldatud selle kaudu, et on võimatu väita, et see on olemas.
- „Vene *õnne* mütoloogia“, sisaldab järgmiseid ideid:
 - *õnn* on maine õndsus;
 - *õnn* on kusagil olemas, aga sellele pole kohta elus siin ja praegu;
 - *õnne* ei saa välja teenida ega hankida algoritmi abil, seda saab kas kogemata leida, see võib inimesele sülle langeda või talle osaks saada;
 - *õnn*: see on natuke häbi.
- Vene *õnn* ei ole kindlasti argipäevane sõna: see kuulub nn kõrgemasse registrisse ja kannab endaga kaasas väga tugevat emotsionaalset laengut, mille järeltuleks on kaks vastandlikkust kasutustendentsi: üks väljendub tagasihoidlikus või häbelikus hoiakus, mis sunnib kõnes nn kõrge registri sõnu vältima, ning üheaegselt teine, vastupidine tendents, vastab vene pürgimusele rääkida peamisest ning kõike südame pealt ära rääkima.
- Mitte mingis käsitluses ei kuulu *счастье* vene keeles baasemotsioonide hulka. Kui inglise *happy* konstateerib, et inimese seisund vastab mingisugusele emotsionaalse heaolu normile, siis vene sõna *счастлив* kirjeldab seisundit, mis kaldub normist kõrvale. *Õnn* kuulub ideaalsuse valdkonda ning reaalsuses asetseb kusagil elu mõtte ja teiste fundamentaalsete ja saavutamatu olemuse põhimõistete kõrval.
- Prantsuse *bonheur*, *heureux* ja saksa Glück, glücklich tähenduse ja kasutamise järgi on tunduvalt lähedam vene *счастье*, *счастлив*, kui inglise *happiness*, *happy*, kuigi ka siin on olemas mõned üsnagi olulised erinevused, millest põhiline seisneb sama tugeva emotsionaalse laengu ja selle tagajärje puudumisel (Zalitznjak jt 2005:161-171).

Seega *õnn* on vene keelelises maailmapildis oluline kontsept, mis on inimelus pigem saavutamatu.

Ioana Scherf (2009) võrdles saksa ja rumeenia *õnne* keelset käsitlust (*Redewendungen*) ning selle tulemuseks on järgmised väited:

- Kui saksa *Glück* on kontseptsioon, mis tähendab soodsat kokkulangevust ning rahulolu, siis rumeenia lekseemid *noros* ja *fericire* osaliselt kattuvad, kuid pole identsed. Ning *õnn* hea tuju tähenduses on rumeenia keeles vähem esitatud.
- Enamus rumeenia kõnekasutusi *õnnest* sisaldavad tähendust 'saatus' ja 'ettemääratletus', kusjuures *õnn* ja *ebaõnn* on omavahel tihedas seoses.
- Rumeenia keeles on *õnn* muutlik suurus: see saab kasvada või vaibuda sõltuvalt inimese käitumisest.
- *Õnne* saab võlusõnade kaudu võita või kurjade jõudude kaudu katki teha.
- Rumeenia *õnn* on maagiline mõiste, pigem metafüüsiline, sest see pole maine, materiaalne, vaid ideaalne ning on tegu on variatiivse, kui ka konstantse suurusega, nendele, kes on *õnnetähe* all sündinud. *Õnn* on saatus (Scherf 2009:375-389).

See viib järelduseni, et on olemas kaks põhilist lähenemist erinevate rahvuste *õnne* näivteooriates, *õnne* keelelistes maailmapiltides: *õnne* võimalik saavutamine heaolu kaudu ning *õnn* kui ideaalne, pühalik, saatusena määratud olemine.

Asta Õim (2003) võtab artiklis „Armastus ja *õnn* eestlaste maailmapildis“ kokku *õnne* põhilise käsitluse.

- *Õnn* pole emotsioonide prototüüpne esindaja, vaid kuulub pigem emotsioonikategooria perifeeriasse (tähendus, mis ei kuulu emotsioonide valdkonda, on afektiivselt markeerimata ega sisalda üldjuhul hinnangut).
- Armastus ja *õnn* on eestlaste kultuurinormis ambivalentset (võivad üksikjuhtumitel märkida ka ebameeldivat seisundit, nt hea *õnn* > halb *õnn*).
- Olemuslike taotlustega kooskõla saavutamist (*õnne* otsima) on alati käsitletud kui inimese elu põhieesmärki. Oletatavalt oli *õnn* algselt kontseptualiseeritud asjana (*õnne sisu*), hiljem protsessina (*leidis õnne*) ning kohana (*õnne tipul*).
- *Õnne* kui mentaalsfääri tegevuse või protsesside kontseptualiseerimise allikalaks on visuaalsfäär ning tajusfäär. *Õnn* lokaliseerub südames: *soovin kogu südamest õnne*.
- Taandudes mitmesugustele metafooridele hõlmab sõna *õnn* järgmised tähendused ja tähendusrühmad:

- 1) ***õnn* kui tööle järgnev puhkus ja rahu**, s.t. *õnnetunne* rajaneb vahetul füüsilisel kogemusel: *hommikul hoolt, õhtul õnne*;

- 2) ***õnn kui heaolu, kordaminek, ülima rahulolu tunne***, s.h kui asi läheb korda, asjad edenevad, juhuslikes valikutes edukas. Õnnetu ei ole lihtsalt see, kel puudub *õnn*, vaid see, keda vaevab mure, kes kannatab. Sellest järeldeb Asta Õim, et *õnne* olemasolu peetakse normiks, mitte eraldi positiivseks nähtuseks. Samuti mainib ta, et *õnne* kui heaolu ja kordaminekut saab hinnata kvalitatiivselt ja kvantitatiivset, *õnn* võib olla hea või halb, teda võib olla palju või vähe. Väljendit nagu *tahad tolle elaja õnne kaasa võtta* viitavad sellele, et teiselt inimeselt on *õnne* võimalik ära võtta. Tänapäeva eesti keeles on tavaline *õnn* kui heaolu;

- 3) ***õnne personifitseerimine***. On laialt levinud uskumus, et igal inimesel on oma *õnn*, otsekui saatja, kaitsja, saatuse. *Õnne* tulemist või lahkumist üritatakse ennetada ja säilimist püsimumist püütakse endale kindlustada maagiliste võtetega: *istu, istu, muidu viid lambaõnne ära, õnn saadab teda*;

- 4) ***õnn kui oodatud, kuid vähetõenäoline meeldiv sündmus***. *Õnne* saabumine, tema olemasolu ei sõltu inimese isiklikest pingutustest ja tähest ega tema teenetest, *õnne* tegevussfäär on juhuslik, etteaimatu: *õnn* kukkus taevast sülle, aga on ka vastupidist-*õnn* on inimese enda teha – kinnitav vanasõna: *igaiüks on oma õnne sepp*. Kui loodetakse *hea õnne peale*, siis see tähendab seda, et inimene läheb ehku peale;

- 5) ***õnne piiritletus (lokalism)***. Raskusteta on võimalik eristada *õnne* tähendusväljas heaoluseisundi või tegevuse piiritletud kohta. Lokalismihüpoteesi toetavad sellised väljendid nagu *supleb õnnes, elab õnne katuse all* jne;

- 6) ***õnn kui mõnutunne, kui seisund, mil inimesel on hea olla***, tal pole rahuldamata soove. *Õnne* võib taotleda nii meelelise kui ka vaimsuse vallas. Kõrgeim ja täiuslikem on vaimne ja kaemuslik *õnn*, sest teda ei mõjuta meelelises maailmas valitsev muutumine. Asta Õim kirjeldab, et subjektiivses mõttes täieliku sisemise rahuldustundega iseloomustatav hingeline seisund ei realiseeru olevikus, vaid selgub alles tagantjärele.

Suhtumine *õnnesse* on üsna utilitaarne, *õnn* on ajaliliselt pigem hetkeline kui pidev, kuid *õnn* on ka pigem subjekti tavaline, normikohane seisund, milles subjekt on enamasti passiivses olekus

(A. Õim 2003:855-858). Seega on *õnnel* tähenduse poolest eesti keelises maailmapildis omased teatud kontseptsioonid ja antud töös on huvitav võrrelda, kas lähtumine ainult metafoorset vaatevinklist rikastab ja muudab neid või *õnne* tähenduse ja metafooride uurimused täiesti kattuvad.

1.4. Kognitiivne metafoor

Haldur Õim peab teoreetilises plaanis kognitiivset keeleteadust ilmselt kõige kiiremini arenevaks ja ka kvantitatiivsete näitajate poolest kõige silmapaistvamaks keeleteaduse suunaks, mille sünniajaks võib pidada 1970. aastate lõpupoolt (Õim 2008:620-621). Rõhk kognitiivsele aspektile tõi keeleteaduses kaasa olulise muutuse, mis toimus Renate Pajusalu järgi metafoori käsitlusest pärast 1980. aastat, mil ilmus George Lakoffi ja Mark Johnsoni teos „Metaphores, We Live By“ („Metafoorid, mille järgi me elame“), milles autorid defineerivad metafoori kui „ühe asja mõistmine ja kogemine teise kaudu“. Sellest teosest sai alguse mõistemetafoori teooria, mis lähtub veendumusest, et metafoor on üks inimõtlemise fundamentaalseid kognitiivseid mehhanisme, mille puhul ühte kogemuslikku valdkonda mõistetakse teise abil (Pajusalu 2009:109). See raamat tekitas keeleteaduses aktiivset vastukaja, sh isegi raamatu pealkirja sõnastusviisi, millest on saanud teatud mood- sellest kirjutavad täpsemalt E. Budajev ja A. Tšudinov (2007).

Mihhail Lotman on seisukohal, et George Lakoffi ja Mark Johnsoni raamat on kognitiivse keeleteaduse üks alustalasid, sest nende huvi keskmeks on küsimus, kuidas metafoorid modelleerivad inimeste elu ning määravad nende mõtlemist ja käitumist (Lakoff, Johnson 2011:8-12). Metafoor ei ole G. Lakoffi järgi pelgalt keele ega sõnade küsimus. Metafoorsed on inimese mõtlemisprotsessid, keeleliselt väljendatud metafoorid on võimalikud üksnes seetõttu, et metafoorne on oma loomult juba inimese mõistesüsteem (Lakoff, Johnson 2011:38). Metafooriga toimub ühe mõistevaldkonna käsitlemine teise valdkonna termineis. On olemas nn sihtala, mille sisu on kuidagi vaja liigendada, ja nn allikala, mille struktuuri ja omadusi selleks liigendamiseks kasutatakse (Õim 2008:622). Metafoorteooriast on kirjutatud eesti keeles Krikmann (2003), Tragel (2002), Õim, Tragel (2007).

Vene keeleteadlane Nina Arutjunova (1999) pöörab tähelepanu sellele, et metafoor on viis konkreetse objekti või nähtuse individuaalsust tabada ning tema kordumatust väljendada,

liigitades seda klassi, millele see ei kuulu, töötades sel viisil kategooria-alase veaga. Metafoor on lakooniline, vältides seletusi ja põhjendusi ning väljendab püsivat sarnasust, mis avab objekti olemust. Kui vaidlus sarnasusest on vaidlus muljetest, siis vaidlus metafoori valikust on vaidlus objekti tõelisest olemusest (Arutjunova 1999:346-354). Sarnasus, mis on metafoorse ülekande aluseks, võib olla olemuslik, st mitte väliste tunnuste sarnasus, vaid aisting, mulje või hinnang (Maslov 2005:114). Täendusülekande mehhanismiga me puutume Asta Õimu (2001) järgi kokku metafoori käsitledes järgmisel viisil: projektsioonide liikumine toimub kehalt meelele — inimesed konstrueerivad abstraktsete nähtuste naiivteooriaid või kognitiivseid mudeleid oma konkreetse kogemuse põhjal, termineerivad ideaalseid objekte materiaalsete kaudu, mentaalset sfääri füüsilise kaudu, algtasandiks on füüsilised ja kehalised kogemused (Õim 2001:126). Seega abstraktsete nähtuste kirjeldamine on võimalik metafooride kaudu, milles väljendatakse ettekujutust sellest, milliste füüsiliste omaduste või ilmingutega need on.

Kuna *õnne* tähendust vaadeldakse metafoorsete keelenäidete varal, tuginedes naiivteooriate põhimõttele, siis täiendsõna naiiv(ne) osas tuleb mainida, et Haldur Õimu (1997) järgi see täiendsõna ei ole mõeldud rõhutama mitte vastavate kontseptualisatsioonide lihtsustatust või lihtsameelsust, vaid seda, et tegu on suurel määral ebateadlike kontseptualisatsioonidega, milles aga siiski on mingeid printsiipe järgitud, ja see annabki põhjuse rääkida teooriast. Naiivteooriad omandatakse vastava kultuuri kontekstis teiste inimestega suheldes ning keel osutub seetõttu põhiliseks vahendajaks kultuuris fikseeritud teadmiste ülekandmisel. See, kuidas eesti keeles võime rääkida (inimese) hingest, vaimust või meel(t)est, sõltub sellest, mida kujutab endast mentaalse välja aluseks olev naiivteooria (Õim 1997:256-258). Kontseptualisatsioon väljendamisel sai Krikmanni vältel kognitivistide täiesti süstemaatiliseks tavaks suhestada omavahel terveid mõisteregioone või kogemusdomeene teatavate struktureeritud informatsioonikimpude või -võrkude vahendusel, mida eri autorid eri aegadel on kutsunud skriptideks, freimideks, skeemideks, idealiseeritud kognitiivseteks mudeliteks, mentaalseteks ruumideks või muudel viisil, sealhulgas ka kontseptuaalse metafoori (*conceptual metaphor*) mõistega (Krikmann 2003). Juri Apresjani käsitluses on kontseptualisatsioon maailma nägemine, tajumine ja organiseerimine (Apresjan 1995:350-351). Metafoorse kuju valik (mis näiteks viitab emotsiooni tekkele) sõltub sellest, kuidas antud emotsioon keeles kontseptualiseerub (Bulõgina, Šmeljov 2000:285), mis ongi selle töö põhilise tähelepanu keskmes.

Kognitiivsed struktuurid hõlmavad mõistet kui tervikut, samuti kõike seda, mis teeb mõistest kultuurifakti — algvorm (etümolooogia), ajalugu, tänapäevased assotsiatsioonid, hinnangud jne (A. Õim 2003:849). Inimese innustus uute metafooride loomiseks on hävimatu (Arutjunova 1999:377) ja kognitiivsete metafooride analüüs annab võimaluse uurida inimese *õnne* taju teatud kultuuri maailmapildis.

1.5 Uurimuse käik

Antud uurimuse, mis on rajatud tekstikorpuste kasutamisel, analüüsimise metoodika seisneb Pille Esloni (2009) järgi järgmistes sammudes: töö alguses on tõstetud uurimisküsimus (antud töös: *milline on õnn?*), seejärel on loodud vastavalt märgendatud korpus, mis sisaldab sõna *õnn* erinevates käänetes, ja saadud tulemusi analüüsitakse.

Uurimismaterjal, fraasid ja sõnaühendid pärinevad Eesti kirjakeele korpusest (<http://www.cl.ut.ee>), Eesti Keele Instituudi tekstikorpusest (<http://portaal.eki.ee/corpus>) ning Google otsingumootori eestikeelsetest otsingutulemustest. Kõik töös esitatud näited on nummerdatud ja iga näite kõrval sulgudes on viidatud allikale. Analüüsi alla sattus umbes 500 lauset, neist on antud töös 333 esitatud, kuna vastasid metafoorse kasutuse kriteeriumile ja võimaldasid järeldada mõistemetafoori.

Kuna töö sisuks ei ole sõna *õnn* tähendus, vaid *õnne* metafoorne kasutus, siis mittemetafoorne kontekst on tööst enamasti välja jäetud ning esitatud metafoori mõistmise seisukohalt ainult kõige olulisem osa, mitte täislause. Igas näites on rasvasemalt eristatud vaadeldud sõnad. Näited on rühmitatud kognitiivse mõistemetafooriga, mis on trükitähtedega esile tõstetud. Metafoori interpreteerimiseks ja analüüsimiseks on kasutatud Eesti keele seletavat sõnaraamatut (EKSS) 2009 ja Asta Õimu Antonüümisõnastikku (1996). Esindatud keele näited rõhutavad *õnne* olemuse mitmekesisust.

2. *Õnn* metafoorse objektina

2.1. *Õnne* piirid, vormid ja mõõtühikud

Et inimesed struktureerivad oma mentaalset maailmapilti ruumikujutelmade alusel ning toetudes eesti keeles juurdunud sõnakasutusele, on raskusteta võimalik eristada *õnne* tähendusväljas heaolu seisundi või tegevuse piiritletud kohta (Õim 2003:857). 'Piir' on mingite nähtuste, seikade levikut eraldav mõtteline joon (EKSS).

Saadud uurimismaterjali põhjal on *õnne* metafoorsetes kasutustes pigem levinud piiritlemine erinevatel viisidel kui piiride puudumine. Räägitakse *õnne* alusest, tipust, kõrgusest, mahust, kaalust ning muudest ühikutest.

PIIRAMATU *ÕNN* / *ÕNNE* PIIR

(1) **Piiramatu *õnn*** (<http://meemimasin.blogspot.com/2009/04/tormieelne-vaikus.html>)

(2) ***Õnne* piir** on õnnetuis.

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

Piiritleda saab *õnne* määrates selle alguse ja lõpu. 'Algus' (EKSS) on koht, paik, piir, millest miski algab, lähtepunkt. 'Lõpp' (EKSS) on piir, mil miski saab läbi, kauem ei kesta; ruumiline piir, kus miski ei jätku, kaugemale ei ulatu; millegi lõpposa, viimane osa.

ÕNNE ALGUS / *ÕNNE* LÕPP

(3) ***Õnne* algus.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=20946:2014-02-20-15-47-29&catid=5:muusika&Itemid=12&issue=3476)

(4) ***Õnne* kättesaamine** on ka enamasti ***õnne lõpp***. (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)

Käsitledes *õnne* ruumilise kujuna on sellel 'tipp' (EKSS) kui millegi väljaulatuv, sageli koonusekujuline (terav) ülaosa, ning 'alus' (EKSS), millel see põhineb, rajaneb, tugineb; selle lähtekoht, põhi.

ÕNNE TIPP / ÕNNE ALUS

(5) **Õnne tipul** (<http://maaleht.delfi.ee/news/teeb/laulugamaale/lauluga-maale-oli-varbusel-onne-tipul.d?id=64472256>)

(6) **Õnne alus** (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)

Õnne kõrgust saab samuti määrata ja võrrelda erinevate võrdlusastmete abiga. Levinud on keskvõrre, kuigi esitatud on ka alg- ja ülivõrre.

ÕNNE KÕRGUS

(7) **Madalam õnn** (<http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=694>)

(8) **Kõrgem õnn** (<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/piirilepete-ratifitseerimine-eli-huvides.d?id=10785885&com=1&no=60>)

(9) **Keskmine õnn**

(<http://www.kodutud.com/viewthread.php?fid=41&tid=3001&action=printable>)

(10) **Ülem õnn** (http://en.wikipedia.org/wiki/Mu_isamaa_on_minu_arm)

(11) **Ülim õnn** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?23,6672963>)

Õnn objektina, millele on omane sügavus, pikkus suurus, ja kaal, viib asjaoluni, et seda saab erinevat moodi mõõta, kaaluda ning samuti selle kogust arvestada.

ÕNNE SÜGAVUS

(12) **Sügav õnn** (<http://www.personal.ee/?p=165&nid=251>)

(13) **Pealiskaudne õnn** (http://provintsikass.blogspot.com/2012_01_01_archive.html)

(14) Süvahoovuse *õnn* tingib **pinnalist õnne**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

LÜHIKE / PIKK ÕNN

(15) **Õnn võib olla lühike** (<http://www.poogen.ee/?SubID=8&ArID=55794>)

(16) **Tuleb pikk õnn**

(<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NgvtGdOGrWUJ:r2.err.ee/foorum%26saade%3D60%26pg%3D191%26%26+&cd=3&hl=et&ct=clnk&gl=ee>)

ÕNNE SUURUS

(17) **Tohutu õnn** (aja/epl/96/a_960701)

(18) **Suur õnn** (<http://www.naisteleht.ee/node/8160>)

(19) **Väike õnn** (<http://arvamus.postimees.ee/71308/kaire-uusen-uurniku-vaike-onn>)

(20) **Pisike õnn** (http://luuletused.score.ee/vaata/5099_Pisike_õnn)

RASKE / KERGE ÕNN

(21) **Raske õnn** (http://mangukoobas.delfi.ee/id/5/action/full_media/media_id/281286/)

(22) Olgu see **õnn** mulle **kerge!** (<http://www.luuletus.ee/1613-luuletus->)

2.2. *Õnne kogus*

Kognitiivsete metafooride põhjal on näha, et *õnne* kogust võib kokku lugeda, kasutades mõningaid põhi- ja järgarve.

ÕNNE LOENDAMINE

(23) **Üks õnn** (<http://laulminegumnaasium.blogspot.com/2012/09/hele-kore-iial-ei-muutu-vooraks-me.html>)

(24) **Kaks õnne** (<http://www.eestifoto.ee/sein/read.php?f=5&i=2359&t=2328>)

(25) **Kolm suurt õnne** (<http://www.apollo.ee/kolm-suurt-onne-eesti-mottelugu-nr-110.html>)

(26) **Sada õnne** (<http://www.kalale.ee/sisu/NCw3MDk2NjMsNSwwLDAs/>)

(27) **Tuhat õnne**

(<http://www.ut.ee/verse/index.php?&m=authors&aid=7&obj=poems&apid=1356>)

ÕNNE JÄRJEKORD

(28) Tavanoore **esimene õnn** on see (<http://www.rate.ee/blog/1322017/onn>)

(29) **Teine Õnn / Kolmas Õnn** (<http://merilyn.wordpress.com/2007/03/08/>)

(30) **Viimane õnn** (<http://eestikirjandus.weebly.com/viies-vaatus.html>)

On võimalik kirjeldada *õnne* kogust erinevate sõnadega, mis viitavad selle hulga (ka võrdlusastme ja tegusõnadega). 'Killuke' on väike osake, katke millestki suuremast või terviklikumast (EKSS), 'sületäite' on sülle mahtuv kogus (EKSS), 'kuhjade viisil' on piltlikult nõu äärttest üleulatu (keskelt kõrgem) osa (EKSS).

Soov: „*Palju õnne!*“ on muutunud nn surnud metafooriks, sest kõneleja ei loo seda kõnelemise käigus (Pajusalu 2009:162). Uuritud kasutused viitavad nii *õnne* metafoorsele ohtrusele kui ka *õnne* vähesusele.

ÕNNE HULK

(31) **Õnn on asi**, mida ühel **on liiga palju** ja teisel jällegi **liiga vähe või üldse mitte**.

(<http://forum.planet.ee/showthread.php?t=16278>)

(32) Annaksid talle *õnne* kasvõi **sületäite viisi...**

(http://et.wikiquote.org/wiki/H%C3%BCvasti,_kollane_kass)

(33) **Killuke õnne igas** päevas.

(http://www.miksike.ee/documents/main/referaadid/inimese_õnnelikuks_martin.htm)

(34) **Õnne jätkus** hommikuni (SL Öhtuleht 2006.12.09)

(35) **Õnne oleks natuke vaja** (SL Öhtuleht 2005.06.17)

(36) **Õnne võinuks rohkem olla** (SL Öhtuleht 2004.11.22)

(37) **Palju õnne** (<http://luuletused.score.ee/palju%20%C3%B5nne>)

(38) **Õnne läheb praegu kuhjade viisi vaja**. (SL Öhtuleht 2004.06.12)

Kuigi esineb arvamusi, et *õnn* on kordumatu, *õnn* võib korduda ja see on enamasti seotud laste sünniga, teisi kontekste leidub harva.

ÕNNE KORDUSED

(39) **Õnn on kordumatu** (<http://kutsar.wordpress.com/2011/04/01/igauhe-onn-on-kordumatu/>)

- (40) **Ühekordne õnn** (<http://orc.mrstudio.ee/jalgpall/?p=7155>)
- (41) **Kahekordne õnn** (<http://www.naisteleht.ee/content/hele-ja-alo-korve-ootavad-teist-last>)
- (42) **Kolmekordne õnn** (<https://www.facebook.com/delfinaistekas/posts/627048780660136>)
- (43) **Neljakordne õnn** (<http://forte.delfi.ee/news/auto/lendav-auto-voib-muuta-soja-olemust.d?id=30613041&com=1&no=20>)
- (44) **Viiekordne õnn** (<https://www.facebook.com/Pere24.ee/posts/10151889410430887>)
- (45) **Kuuekordne õnn** (<http://noortehaal.delfi.ee/archive/mees-eesti-vabariigis.d?id=4383206&com=1&no=0&s=1>)

2.3. *Õnn* kui kogum

Õnn kui tervik, mis on millestki moodustatud, teatud osadest (etappidest) koosseisev ja midagi sisaldav, käsitletakse kas retseptina või valemina.

- (46) **Õnn koosneb** paljudest väikestest rituaalidest ja toimingutest. (SL *Õhtuleht* 2004)

EKSS järgi on 'retsept' mingi segu koostise ja valmistamise kirjeldus. Seda saab omada ja jagada. 'Valem' mingi suuruse või suurustevahelise seose tähtedest, numbritest vm. märkidest koosnev tähistus.

ÕNNE KOOSTIS

- (47) Kui maailm **otsib õnne retsepti**, , siis Kristinal **on see olemas** (SL *Õhtuleht* 2003)
- (48) Ühtset **õnne retsepti**, mida **kõigiga jagada**. (SL *Õhtuleht* 2007.08)
- (49) **Teab õnne valemit** (<http://elu24.postimees.ee/45820/urmas-soorumaa-teab-onne-valemit>)
- (50) **Õnne valem on keeruline, saame seda järk-järgult kokku panna**
(<http://www.sakala.ajaleht.ee/2180893/onn-on-see-kui-tunned-oma-juuri>)

2.4. *Õnne* kvaliteet

Õnn metafoorse objektina vastab mitmele kriteeriumitele: hind, puhtus, tihkus ja pind, vastupidavus ja maitse.

Õnne metafoorsed kasutused viitavad hinna olemasolule.

ÕNNE ON HIND

- (51) See on *õnn*, mida saame omale lubada (<http://www.naisteleht.ee/node/4386>)
- (52) *Õnn on / pole ostetav.* (<http://foorum.noortele.ee/vaitlusareen/milles-peitubnn-rahastest>)
- (53) **Ilma rahata pole õnn võimalik.** (<http://foorum.noortele.ee/vaitlusareen/milles-peitubnn-rahastest>)
- (54) **Kallis õnn** (<http://www.ohtuleht.ee/140882/saadiku-kallis-onn>)
- (55) **Kas odav või kallis õnn?** (<http://www.postimees.ee/2476729/kas-odav-voi-kallis-onn-elekter-on-odav-kuid-kodutarbijaile-kallis-elektri-hinna-maarab-kodutarbija-maksuvoime-toostustarbija-d-maitsevad-odava-elektri-roome-elektri-tootjad-on-dieedil-polevkivist-vangikong-kui-kauaks>)

Positiivse hinnanguna mainitakse *õnne* puhtust, aga *õnne* määrdumisest räägitakse ikkagi naljavõtmes.

ÕNNE PUHTUS

- (56) **Puhas õnn** (<http://www.naisteleht.ee/node/8195>)
- (57) *Õnn* on lühike ja **räpane**. (http://lestatnevrok.blogspot.com/2010/09/lestat-127_08.html)

Õnne pinda puudutades võib kogeda nii pisut torkivat tunnet karedusest kui ka selle siledust. Samuti võib määrata *õnne* koostiselt tihedust ja survele vastupidavust puudutamisel.

ÕNNE TIHKUS JA PIND

- (58) *Õnn* on tihti vaikne, rahulik, **pehme** (<http://libliklind.blogspot.com/2011/10/kirju.html>)
- (59) **Kõva õnn** (http://foorum.hinnavaatlus.ee/wap/thread.php?topic_id=407085&&start=70)
- (60) **Kare õnn** (<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?169311>)
- (61) **Sile õnn** (<http://www.folklore.ee/cgi-bin/vanas1?item=H:HK:HKA:830>)
- (62) **Lihvitud õnn** (<http://www.naisteleht.ee/node/6385>)

Õnnele on omane vastupidavus. *Õnn* saab olla 'habras' – kergesti murduv, purunev v. katkev, õrn (EKSS), nõrk või tugev. Eesti antonüümisõnastikus (1995) on 'tugev' ja 'õrn' samuti antonüümideks. 'Tugev' on tähenduses vastupidav, kindel, ja 'õrn' - vastupidamatu, vilets.

ÕNNE VASTUPIDAVUS

(63) Kivi on kõva, ***õnn aga habras***

(http://salmisalv.blogspot.com/2011/12/sunnipaevaks_15.html)

(64) **Tugev õnn** (<http://elerizoblog.blogspot.com/2010/01/make-it-or-break-it.html>)

(65) Vihmase õhtu **õrn õnn** (<http://www.delfi.ee/archive/patt-kui-ihad?id=4963067&com=1&no=2440>)

(66) **Õnn on nõrk** (<http://epl.delfi.ee/news/eesti/tana-registreeriti-ametlikult-isamaa-ja-res-publica-liit.d?id=51064338&com=1&no=0&s=1>)

Õnne saab maitsta ja vastavalt asjaoludele on *õnnel* kibe või magus maitse.

ÕNNE MAITSE

(67) **Kibe Õnn** (<http://vikerraadio.err.ee/saade/uudispluss/arhiiv/2013>)

(68) **Õnn maitseb päris kibe** (http://hundvajaetkab.wordpress.com/2011/06/09/suvi_rsk/)

(69) **Õnn maitseb** puhtas kodus **paremini**

(http://www.perekool.ee/index.php?id=43743&class=forum_schnell&action=view_post&post=6443550)

(70) Igasugune **magus õnn** jäi ka seekord tulemata (<http://raudmaa.eu/et/jpealeht/11-blogi/jflash/499-naedal-5-09>)

2.5. *Õnne* ulatus

Õnnel on oma tegevus- või mõjuväli, mis saab kaasa haarata erinevaid objekte, samuti olla erineva ajalise kestvusega. Näiteks *õnn* saab olla 'uus', mis tähendab hiljaaegu valminud, loodud või omandatud või vastupidi, 'vana': selline, mis on ammu tekkinud või olemas, kaua

kestnud, varase(ma)st ajast pärit (EKSS). Võib kiiresti mööduda, olles 'üürike' ja kesta määratult, olles 'üüratu' (*õnne* püsivust käsitletakse detailsemalt alapeatükis 3.1.3).

SISEMINE / VÄLIMINE ÕNN

(71) **Õnn on olemas väline ja sisemine**

(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?79,10884465>)

(72) **Sisemine õnn** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?16,3997001>)

ÜHINE / KOLLEKTIIVNE-OMA/ISIKLIK ÕNN

(73) **Ühine õnn** (http://kultuur.elu.ee/ke470_kudu.htm)

(74) **Kollektiivne õnn** (<http://arvamus.postimees.ee/2725112/juri-raidla-aeg-teha-taas-suuri-asju>)

(75) **Oma õnn** (<http://ivarlett.edicypages.com/mangime/igal-uhel-oma-onn>)

(76) **Isiklik õnn**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

UUS / VANA ÕNN

(77) **Uus õnn** (<http://kroonika.ee/v%C3%A4lismaa/C201/>)

(78) **Vana õnn** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?15,3138994>)

ÜÜRATU / ÜÜRIKE ÕNN

(79) See **üüratu õnn** tõstab mu õhku (<http://hingelt2ra.wordpress.com/2011/08/08/>)

(80) **Õnn on üürike** (SL Õhtuleht 2006.05.16)

2.6. *Õnn on taim*

Uurimismaterjali põhjal esineb õnne kui taime metafoorne käsitus. Tegusõnad peegeldavad *õnne* kasvu protsessi ja tingimusi.

ÕNN ON TAIM

- (81) **Õnn võrsub** töökast, tahtekindlast peost. (<http://ellen-niiit.weebly.com/luulekogud.html>)
- (82) Kuidas **kasvatada õnne?** (<http://naine24.postimees.ee/364760/kuidas-kasvatada-onne>)
- (83) **Õnn on taim**, mis lakkamatult vajab vaimutoitu. (<http://www.rate.ee/blog/445723/onn>)
- (84) Raskusteski kätkeb **õnne eos**. (<http://ellen-niiit.weebly.com/luulekogud.html>)
- (85) **Õnne väeta, rohi, kasta**. (<http://www.poogen.ee/?SubID=8&ArID=55794>)
- (86) **Õnn õitseb** endisest tugevamalt (SL Öhtuleht 2004.10.29)
- (87) Kuid **õnne** sest ei **tärغانud**
(http://luuletused.score.ee/vaata/169_Vist_keegi_ütles_vanasti)
- (88) **Õnn on närtsinud ja surnud** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?15,3138994>)

2.7. **Õnn on sihtpunkt**

Uuritud metafoorides esineb *õnn* sihtpunktina, mis võib kusagil asuda ja mille poole eesmärgipäraselt liigutakse tavaliselt tee kaudu, mis võib olla igapähe erineva kuju ja olemusega.

ÕNN ON SIHTPUNKT

- (89) **Õnnest puudu veel üks samm** (SL Öhtuleht 2006.05.03)
- (90) **Õnn võib asuda ümber nurga** (<http://www.naisteleht.ee/node/6015>)
- (91) **Õnn asub ilmselt kusagil mujal**. (Maaleht 2001)
- (92) **Tee õnne juurde on keeruline** (<http://www.bioneer.ee/eluviis/sots/aid-3809/%C3%95nnepank-alustas-lootusrikkalt>)
- (93) **Igapähe tee õnneni on erinev**
(<http://www.pross.ee/pinktankVANA/?content=bio&pt=liina&cv=5>)
- (94) **Tee õnneni on lühim** (<https://hetkes.wordpress.com/2011/12/>)
- (95) **Tee õnneni on ikka mitmekordselt tarastatud ja tõkestatud**
(http://funelife.blogspot.com/2011_01_01_archive.html)
- (96) Et inimestel oleks võimalused **õnneni jõuda**. (<http://uudised.err.ee/v/eesti/6502cea0-57de-47aa-a87d-e7419fb38c10>)
- (97) **Miks tee õnneni, Küll lookleb nii? Sirge on siht, Kuid tee nii virvendav**
(<https://www.facebook.com/ThuuleVoogh/posts/253579208102502>)

(98) **Magusvalus teekond õnneni** (<http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/magusvalus-teekond-onneni.d?id=68330547>)

(99) **Visandas õnne sihtmärgina**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=12572:onnekonverents--onneta-aga-onnestunud-&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3348)

2.8. *Õnn on aine*

Õnn saab olla ehe, mis EKSS järgi on ühest aineest koosnev, looduses vabalt esinev; *õnn* ei erita auru, muutub, saab olla ammendatud nagu aine reaalsest maailmast.

(100) **Ehe õnn.** (<http://www.ekka.ee/lugemisnurk/ehe-onn>)

(101) **Õnn ei aura ära.** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?12,12640951>)

(102) **Õnn ammendus ja käest libises.** (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)

(103) **Muutudes avab õnn meile oma uusi tahkused.** (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)

3. *Õnne* ja inimese metafoorsed suhted

Uurimusmaterjalist tulenevalt antud peatükis on esitatud *õnne* kokkupuuteid inimesega: käsitlusi, kus *õnn* asetseb inimeses ning seda, mis viisil *õnne* saada, omada ja hoida.

3.1. *Õnne* olemasolu inimese elus

Selles peatükis on esindatud *õnn* inimese maailmavaates. On kirjeldatud erinevaid *õnne* saamise viise, milles inimene on nii aktiivses rollis kui ka passiivne *õnne* saaja, sealhulgas eraldi on välja toodud *õnne* kui auhinna käsitlus. Lisaks on *õnne* peale vaadatud läbi inimese taju ja hinnangu prisma.

3.1.1. *Õnne* saamine

ÕNNE SAAMISE VIISID

- (104) ***Õnne* ei saa osta. Kinkida saab.** (<http://www.sos-lastekyla.ee/kampaania/onne-ei-saa-osta/>)
- (105) ***Õnne* ei ole võimalik saada kingiks**, ta on hinge seisund. (Maaleht 20.09.2001)
- (106) ***Õnne* avastamine** nõuab pingutust . (Eesti_Ekspress_1996)
- (107) ***Õnne* toovad** neljaleheline ristikehin. (<http://www.folklore.ee/era/nt/PF9/Kilgi.htm>)
- (108) ***Õnn* on iga inimese enda teha.** (Eesti Päevaleht 10.04.2004)
- (109) **Oma *õnne* sepistame eelkõige ise.** (<http://www.sakala.ajaleht.ee/2180893/onn-on-see-kui-tunned-oma-juuri>)
- (110) **Rajada oma *õnne*.** (www.digar.ee/arhiiv/et/download/479447)
- (111) **Luu *õnne*.** (<http://www.terviseakadeemia.ee/et/node/464>)
- (112) **Häälestuma *õnne* lainele.** (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)
- (113) ***Õnne* ja juhuse püüdmiseks pead valmis olema** (SL Õhtuleht 2003)
- (114) ***Õnn* üleüldse ära tuntakse ja *õnnena* läbi elatakse./**
(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=12572:onnekonverents--onneta-aga-onnestunud-&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3348)
- (115) Inimest **on sündides ümbritsenud *õnn***, teist aga õnnetus. (pub/varia/salateadus)

- (116) Manitsetakse **olema valvas, et mitte oma õnne maha magada** ja selle nimel tööd teha.
(<http://www.holistika.ee/raamatukogu/artiklid/382-onn-ja-teadus>)
- (117) **Õnne proovib** ka vanameister Urmas Saaliste.(SL Öhtuleht 2007.01.04)
- (118) **Õnne ei saa jahtida.** (Maaleht 31.01.2002)
- (119) **Õnne tuleb osata otsida.** (<http://tallinncity.postimees.ee/2737936/lugejad-onn-tahendab-kodu-lahedasi-ja-tood.>)
- (120) **Leiame õnne.** (http://luuletused.score.ee/vaata/3328_Õnn)
- (121) **Õnn on saabunud teiste inimeste arvelt.** (aja/epl/96/a_960622)
- (122) **Taovad õnneseпад Sul õnne.** ([http://www.luuletus.ee/588-luuletus-luuletused-sunnipaevaks-\(1\)](http://www.luuletus.ee/588-luuletus-luuletused-sunnipaevaks-(1)))

ÕNN KUI AUHIND

Õnne teenitakse, vääratakse, selle nimel ja selle eest võideldakse, seega *õnne* võib käsitleda auhinnana, mida võib inimene oma saavutuste eest tunnustuseks saada või võitluse käigus võita.

- (123) Sa oled **teenind õnne ära.** (<http://www.luuletus.ee/906-luuletus-palju-õnne>)
- (124) **Õnn tuleb välja teenida.** (<http://www.rate.ee/blog/1443777/onn-on-igas-hetkes-olemas-lihtsalt-seda-tuleb-julgelt-naha>)
- (125) **Väärin õnne.** (<http://tiinatuli.wordpress.com/1101-2/>)
- (126) **Õnn ei kuku niisama sülle, et selle nimel peab võitlema.**
(<http://www.naisteleht.ee/node/2401>)
- (127) **Oma õnne eest peab võitlema.** (<http://naine24.postimees.ee/950868/ingrid-ruutel-oma-onne-eest-peab-voitlema>)
- (128) **Õnn** võib olla **teenimatu.**
(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)
- (129) **Ärateenitud õnn.** (<http://kroonika.ee/eesti/B94B/>)

3.1.2. *Õnne* omamine ja hoidmine

Selle alapeatüki näitelauseid kinnitavad: kui *õnn* eksisteerib, siis selle olemasolu avaldub kas iseseisvalt erinevates vormides või on *õnn* millegi sees. Kui *õnn* ei eksisteeri, siis seda pole kas

üldse olemas või väidetavalt ei ole seda mingis konkreetses asjas. *Õnne* võib lihtsalt omada, kuid samas tuleb *õnne* osata (kinni) hoida. Tuleb teada, kuidas seda teha, *õnne* varjates või *õnne* kandes nii, et see ei puruneks ja seda ei purustaks.

ÕNNE OLEMASOLU. OMAMINE JA HOIDMINE.

- (130) **Õnn on** vaid illusioon. (Eesti_Ekspress_1999)
- (131) Küll ikka **õnne on olemas**
(<https://www.facebook.com/Ohtuleht/posts/225343707594127>)
- (132) **Õnn on** idee, mitte konkreetne asi, ning see avaldub inimestele erinevalt.
(Eesti_Ekspress_2000)
- (133) **Õnn on** inimese normaalne seisund. (Luup Nr.14 (71) 13. juuli 1998)
- (134) **Õnn on** imetillukestes asjades. (<http://www.naisteleht.ee/node/6385>)
- (135) **Õnne ei pea taga ajama, sest ta kas on või teda pole.**
(<http://www.rate.ee/blog/1443777/onn-on-igas-hetkes-olemas-lihtsalt-seda-tuleb-julgelt-naha>)
- (136) Teised leiavad jällegi, et **õnne polegi olemas.**
(http://www.miksike.ee/documents/main/referaadid/inimese_onnelikuks_martin.htm)
- (137) **Õnn ei ole rahas.** (SL Öhtuleht 2006.11.16)
- (138) Ja mul on see **õnn.** (Sirp nr 14, 11.04.2014)
- (139) **Mul pole õnne olnud.** (<http://sport.delfi.ee/news/auto/f1/urmo-aava-mul-pole-onne-olnud.d?id=10267482>)
- (140) **Õnn vajab hoidmist** (<http://tallinncity.postimees.ee/2737936/lugejad-onn-tahendab-kodu-lahedasi-ja-tood>)
- (141) **Kuidas õnne kodus hoida.** (<http://www.ohtuleht.ee/553843/kalev-vapper-teab-kuidas-onne-kodus-hoida>)
- (142) **Õnn on** kui liiv mis pudeneb peost kui sa **ei oska seda kinni hoida.**
(<http://www.kodutud.com/viewthread.php?tid=6237&page=2>)
- (143) Palju raskem on **õnne kanda, nii et see ei puruneks ja purustaks.**
(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)
- (144) **Õnne varjatakse.** (Perekool 15/03/2014)
- (145) Et mitte /.../**õnne ära visata.** (<http://www.folklore.ee/era/nt/PF9/Kilgi.htm>)

3.1.3. *Õnne taju ja hinnang*

Uurimusmaterjalist tulenevalt on antud alapeatükis selliseid *õnne* taju ja hinnangu kriteeriume nagu püsivus, tõenäosus, tinglikkus, reaalsus ja näilisus ning selle olemus. *Õnne* püsivus varieerub: möödunud ja kadunud *õnnest* kuni taasleitud ja kestva *õnneni*. *Õnn* saab olla kindel ja ebakindel, heitlik, jätkusuutlik, stabiilne ja igavene.

ÕNNE PÜSIVUS

(146) **Möödunud õnn.**

(http://luuletused.score.ee/vaata/5158_M%C3%B6%C3%B6dunud_%C3%B5nn)

(147) **Kadunud õnn.** (http://www.rahvaraamat.ee/p/k%C3%BCti-kadunud_%C3%B5nn/101186/et?isbn=9789949510429)

(148) **Õnn võib olla heitlik.** (Perekool 16/03/2014)

(149) **Taasleitud õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(150) **Olev õnn.** (http://www.fil.ee/fil/?mid=teised_ei_nae)

(151) **Kestev õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(152) **Jätkusuutliku õnnejuurde.** (<http://alkeemia.ee/artiklid/Kuidas-olla-onnelik/1-12/c-351/>)

(153) **Stabiilne õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(154) **Igavene õnn.** (<http://buduaar.ee/Article/article/kairi-kaljuvee-igavese-onne-valem-on-abielu>)

(155) **Ebakindel õnn** (<http://anplaagd.blogspot.com/2005/10/pot-pot-pot.html>)

(156) **Kindel õnn** (http://kilepiim.blogspot.com/2008_12_01_archive.html)

Õnne tõenäosust saab inimene enda jaoks välja selgitada erinevate tegevuste kaudu (sellesse uskuda, seda planeerida või oodata). *Õnne* saab pidada 'argiseks', mis tavaliselt juhtubki;

'eriliseks', mis on midagi erakordset; 'juhuslikuks', mis tuli kogemata või ka 'paratamatuks', mis pidi kindlasti juhtuma.

ÕNNE TÕENÄOSUS

(157) **Õnn üsna tõenäone.** (Pirita 2005)

(158) **Planeeritud õnn.** (<http://ahvileivapalavik.blogspot.com/2011/09/planeeritud-onn.html>)

(159) **Juhuslik õnn.** (<http://osaline-iseendaga.blogspot.com/2011/08/juhuslik-onn.html>)

(160) **Oodatud õnn.** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?23,10932438>)

(161) **Ootamatu õnn.** (<http://ekspress.delfi.ee/news/kohver/reisiarvustus-saastulennuliini-ootamatu-onn.d?id=64413224>)

(162) **Argine õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=8212:milleks-parandada-maailma-kui-inimene-on-katki&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3241)

(163) **Eriline õnn.** (<http://sehkendaja.wordpress.com/2014/02/10/4-katri-raik-minu-narva-kahe-maailma-vahel/>)

(164) **Uskumatu õnn.** (<http://kroonika.ee/eesti/B9FE/http://nuusi.ee/0101325>)

(165) **Paratamatu õnn.** (<http://www.muurileht.ee/paratamatu-onn/>)

Õnne taju on inimese tunnetamise küsimus: kuidas ta *õnne* tinglikkuse läbi elab, tundes selle vastuolulisust ja intensiivsust.

ÕNNE TINGLIKKUS

(166) **Täielik õnn.** (<http://arvamus.postimees.ee/2644350/jelena-skulskaja-jumal-loi-inimese-aga-edasi-on-juba-koik-enda-teha>)

(167) **Totaalne õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(168) **Absoluutne õnn.** (<http://onnekonverents.wordpress.com/teesid-2012/>)

(169) **Vastuoluline õnn.** (<http://tagurpidieteerg.wordpress.com/2013/11/>)

(170) **Suhteline õnn.** (<http://www.obs.ee/~allan/Nalja/6NN.html>)

Analüüsitud uurimismaterjalist järeldub, et *õnne* reaalsuses ja ehtsuses võib kahelda. Kui *õnn* on tegelik, siis on ta päriselt olemasolev, 'tõeline' - tegelikkusesse kuuluv, päris, reaalne. Hinnangut 'absurdne' saab antud kontekstis tõlgendada kui võimatuna tunduv ja 'petlik' kui näiline (seletused EKSSi järgi). EKSS määrab sõnale 'õige' (mis tähendab: tõe, tegelikkusele vastav), kaks antonüümi: 'vale' ja 'väär', mis mõlemad viitavad tõe ja tegelikkusele mittevastavusele ja ekslikkusele.

ÕNNE REAALSUS JA NÄILISUS

- (171) **Reaalne käegakatsutav õnn!** (<http://www.muurileht.ee/paratamatu-onn/>)
- (172) **Tegelik õnn.** (<http://www.virgokruve.eu/2010/10/19/onni-ei-ole- raha-vaid-pere-sobrad- ja-altruistlikud-eesmargid/>)
- (173) **Tõelise õnne** leiab aga iseendas. (<http://naine24.postimees.ee/965266/eda-ines-etti- tahelepanuvaarsed-inimesed-on-need-kes-julgevad-ennast-uletada>)
- (174) **Ebareaalne õnn.** (<http://w3.ee/openarticle.php?id=1467576&lang=est>)
- (175) **Illusoorne õnn.** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?13,2409188,page=2>)
- (176) **Absurdne õnn.** (<http://raimondo69.blogspot.com/2010/10/04102010.html>)
- (177) **Õnn oli petlik.** (<http://www.naisteleht.ee/node/6480>)
- (178) **Ehe õnn.** (<http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/tiina-jogeda-lusti-ja-lobu- naudingute-ja-monu-aeg.d?id=64574842>)
- (179) **Vale õnn.** (<http://www.naisteleht.ee/node/3555>)
- (180) **Väär õnn.** (<http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=314>)
- (181) **Õige õnn.**
(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne- taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

Uuritud materjali põhjal võib järeldada, et *õnn* saab oma olemuse poolt olla nii jumala(te)st lähtuv või põhjustatud kui ka inimesepärane, inimesele omane või loomupärane; võib olla seotud vaimu või mateeriaga.

ÕNNE OLEMUS

- (182) **Inimlikust ja jumalikust õnnest.** (<http://www.eelk.ee/jutlus.php?id=262>)
- (183) **Inimlik õnn.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=765:mis-onn&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3211)

(184) **Materiaalne õnn.** (<http://opleht.ee/873-mida-kujutab-endast-elamusaasta/>)

(185) **Vaimne õnn.** (<http://www.holistika.ee/raamatukogu/artiklid/382-onn-ja-teadus>)

3.2. *Õnn ja inimese keha*

Uuritud materjali näited viitavad sellele, et inimeses endas võib *õnn* asuda silmades (pilgus), südames, hinges, meeltes, kehas, süles, peas (mõtlemises).

SILMADES/ PILGUS

(186) Ministri **silmis peegeldub õnn.** (<http://www.naisteleht.ee/node/122>)

(187) **Õnne - see võib peegelduda** su armsama **pilgus.**

(http://luuletused.score.ee/vaata/407_Sügav_õnn)

(188) **Õnn on sõbra silmades.** (<http://www.miksike.ee/docs/lisa/pidu/sunnipaev/salme2.htm>)

SÜDAMES / HINGES / MEELTES / KEHAS

(189) **Õnne** tuleb **hinges** ja **südames** kanda! (<http://79088.edicypages.com/sunnaks>)

(190) **Õnn** on inimese enda teha - **elab meeltes, südames ja kehas.** (<http://ellen-niit.weebly.com/luulekogud.html>)

SÜLES

(191) **Õnn oli süles.** (http://sasslantis.ee/lyrics-mari_pokinen-onn_ja_armastus_laul_tudrukust)

(192) **Õnn langes sülle.** (<http://pr.pohjarannik.ee/?p=3782>)

MÕTLEMISES / PEAS

(193) Meie **õnn on** sageli kinni **mõtlemises.** (<http://naine24.postimees.ee/395637/urve-paloonn-on-sageli-motlemises-kinni>)

(194) **Õnn on peas kinni.**

(http://namasteboondocks.blogspot.com/2011_10_01_archive.html)

4. *Õnn* on metafoorne tegija

Õnn on tegus ja toimekas tegelane, kellel on vastavad inimesele käitumine, areng ja iseloomuomadused. See väljendub tegusõnade ja omadussõnade kasutamisel, milles *õnn* on elusa objekti eripäraga, kes võib välja näidata oma iseloomu, suhtumist, temperamenti ja tegusid.

4.1. *Õnnel* on iseloomu ja temperamendi omadused

Õnne iseloom ja temperament on väga mitmekesised ja väljenduvad erinevates kirjeldustes, mis sisaldavad nii antonüüme nagu näiteks hea-halb, lahke-kuri, huvitav-igav, töökas-laisk, kui ka omadussõnu, mis kajastavad *õnne* käitumisviisi nagu näiteks 'helde', mis tähendab oma osast teistele meelsasti, ohtrasti andev, lahtise käega (EKSS) või isegi 'kurikuulus' (EKSS) millegi halva poolest üldtuntuks saanud, halva kuulsusega.

ÕNNE TEMPERAMENT JA ISELOOM

(195) **Hea *õnn***. (<http://www.aripaev.ee/default.aspx?publicationid=31503ED6-39D4-4163-9D98-74AA1E3959CE&paperarticleid=7a1e3e35-cea2-429e-888e-6b2f1d64ed3c>)

(196) **Halb *õnn***. (http://luuletused.score.ee/vaata/5528_Must_ja_valge_kass)

(197) ***Õnn* on lahke**. (<http://etv.err.ee/index.php?0536614&kuu=2004-12-09#.U2f0iOlZrcs>)

(198) **Kuri *õnn***. (<http://www.ohtuleht.ee/174938/surmasoit-viljandi-kulje-all>)

(199) **Liiga igav *õnn***. (<http://www.muurileht.ee/paratamatu-onn/>)

(200) **Huvitav *õnn***.

(<http://www.poetsofthefall.com/forum/viewtopic.php?f=8&t=1394&start=300>)

(201) **Julge *õnn* on helde**.

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(202) ***Õnn* on kartlik**. (Eesti Päevaleht 31.12.2005)

(203) **Ettevaatlik *õnn***. (<http://www.muurileht.ee/paratamatu-onn/>)

(204) ***Õnn* on tihti vaikne, rahulik**. (<http://libliklind.blogspot.com/2011/10/kirju.html>)

(205) **Hull *õnn***. (<http://www.looduspilt.ee/?page=artikkel&aid=30>)

(206) **Meeletu *õnn***. (<http://www.naisteleht.ee/content/aasta-kokai-me---kolm-pohjaka-hullu>)

(207) **Metsik urisev õnn.** (<http://www.nuku.ee/teater/taiskasvanutele/metsik-urisev-onn/>)

(208) **Kurikuulus õnn.** (<http://naine24.postimees.ee/1258332/kaido-pajumaa-mida-esimesed-35-aastat-mulle-onnest-opetasid>)

(209) **Salapärane õnn.** (<http://www.helilaine.ee/artiklild/silvi-pilt-jutlustaja-autoteedeta-linnast>)

(210) **Töökas õnn** (<http://epl.delfi.ee/news/melu/teadusavastusi-toetab-tookas-onn.d?id=64924414>)

(211) **Õnn on laisk** (<http://blogi.kodu24.ee/L%C3%A4hed-sa-korterisse-v%C3%B5i-koju/>)

Mõned iseloomustused räägivad *õnne* intellekti puudumisest, aga *õnn* on pigem lihtsameelne, lapselikult naiivne ja siiras.

(212) **Lihtsameelne õnn.** (<http://www.poogen.ee/?SubID=8&ArID=37980>)

(213) **Rumal õnn.** (<http://iluasi.wordpress.com/2012/07/26/karma-see-karm-kohtunik/>)

(214) **Tobe õnn.** (<http://www.pisi.ee/viewtopic.php?f=49&t=5006&start=810>)

(215) **Lapselik naiivne õnn.** (<http://publik.delfi.ee/news/inimesed/triin-tulev-iga-inimene-peab-leidma-koigepealt-iseend.d?id=38221893&com=1&no=20>)

(216) **Siiras õnn.** (<http://luuletus.www.ee/?query=hoolt>)

4.2. *Õnn* näitab oma heakskiitu ja poolehoidu

Uurimuse käigus saadud materjal viitab sellele, et *õnn* võib otsustada olla kellegi poolel (poolt) ja talle naeratada, kedagi soosida ja hoole alla võtta, mitte maha jätta, vaid teda saata ja appi tulla. Aga suuri lootusi vist ei tasu *õnne* suhtes pidada, sest tuleb arvestada asjaoluga, et

(217) **Õnn on vahel väga pime.** (Eesti Päevaleht 31.01.2005)

'Pime' piltlikus kasutuses tähendab EKSSi järgi tegelikkuse suhtes taipamatu, sellest mitte hooliv ja mitte väljategev, kuigi *õnn* on väidetavalt ka õiglase meelega:

(218) **Õnn on õiglane, aga aeglane.**

(<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/savisaarte-abielluhki.d?id=8625583&com=1&no=60>)

ÕNNE HEAKSKIIT JA POOLEHOID

- (219) **Õnn oli otsustanud** sel õhtul Piedelsile **naeratada**. (SL Õhtuleht 2003)
- (220) **Õnn on olnud nende poolel**. (Eesti_Ekspress_1999)
- (221) **Õnn oli** aga pruutpaari **poolt**. (SL Õhtuleht 2004)
- (222) **Õnn soosib** tõesti tugevamaid! (SL Õhtuleht 2004.06.18)
- (223) **Õnn võttis** andeka mehe **oma hoole alla**. (Postimees 1998)
- (224) Kaua igatsetud ja oodatud **õnn pole meid siiski veel maha jätnud**. (Valgamaalane 14.12.2004)
- (225) **Õnn saadab** õnnelikke. (Eesti Päevaleht 10.04.2004)
- (226) Kiidab head **õnne, mis teda on saatnud**.
(<http://www.eas.ee/et/eas/pressikeskus/edulood/lugu/258-jaervamaa/2878-ene-trummalit-saadab-toeoes-onn>)
- (227) **Õnne abita** on Horvaatiast üpris raske viiki teenida. (SL Õhtuleht 2004.10.15)
- (210) Teadusavastusi **toetab töökas õnn** (<http://epl.delfi.ee/news/melu/teadusavastusi-toetab-tookas-onn.d?id=64924414>)

4.3. **Õnn näitab oma hukkamõistmist ja kindlusetust**

Analüüsitud metafooride põhjal saab näha, et *õnn* näitab oma hukkamõistmist selja pööramisega või keerutamisega ning võib inimesi maha jätta või alt vedada. *Õnn* esineb saatja rollis, kes ootamatult lahkub.

ÕNNE HUKKAMÕIST / KINDLUSETUS

- (228) **Õnn** pöörab **sageli selja**. (Eesti_Ekspress_2000)
- (229) **Õnn** aga **pööras** peaministrile **selja**. (SL Õhtuleht 2007.10.06)
- (230) **Õnn keeras selja**. (<http://epl.delfi.ee/news/arvamus/repliik-onn-keeras-selja.d?id=51009977>)
- (231) **Õnn jättis** tüdrukud **maha**. (Maaleht 2003)
- (232) **Õnn vedas alt**. (Postimees 1998)

4.4. Õnn saab mõjutada

Uurimuse käigus saadud materjalist võib järeldada, et *õnn* võib avaldada inimese peale mõju: inimest kuidagi muuta (teha kadedaks, ilusaks, õnnelikuks jne), võtta tummaks, panna särama, nutma või muud moodi tegutsema. *Õnn* muudab inimese taju, pannes teda maailma teistmoodi nägema ja paneb inimest proovile. *Õnn* võib midagi ette kirjutada, määrates midagi, või suunda muuta (pöördudes).

ÕNNE MÕJU

(233) **Õnn teeb haigeks?** (SL Öhtuleht 2004.07.31)

(234) **Kas õnn teeb naiivseks?** (<http://rohelistemrohi.blogspot.com/2009/06/kas-onn-teeb-naiivseks-mulle-tundub-et.html>)

(235) **Õnn teeb inimese ilusaks.** (<http://naistekas.delfi.ee/ilumood/ilusnaine/lugeja-ilunipp-onn-teeb-inimese-ilusaks.d?id=66596225>)

(236) Ülemäärane *õnn* tegi ta üsna segaseks. (Saal, Andres „Vambola“)

(237) **Õnn tegi teisi kadedaks.** (<http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=739>)

(238) **Õnn teeb sind õnnelikuks**, kasvõi ainult veidikene, aga teeb.

(<http://www.goodnews.ee/mai-loog-tais-elav-eestlanna-onn-igas-hetkes-seda-tuleb-kogu-aeg-tunda>)

(239) **Õnn võttis tummaks.** (Maaleht 2004)

(240) **Õnn paneb sind särama.** (<http://naistemaailm.ee/inimesed/inimesed/11A7/>)

(241) **Õnn paneb hirmsasti nutma.**

(<http://www.kodutud.com/viewthread.php?fid=41&tid=5213&action=printable>)

(242) **Õnn paneb** teda oma võimeid näitama.

(http://turbotigu.blogspot.com/2009_04_16_archive.html)

(243) **Õnn paneb kirjutama.** (http://ise.elnet.ee/record=b2047577~S1*est)

(244) **Õnn paneb inimest unustama** oma kohustusi.

(<http://arileht.delfi.ee/news/uudised/lugtmeijer-kavandab-irusse-ge-diiselveurite-koostetehast.d?id=63855842&com=1&no=0&s=1>)

(245) **Õnn pani sind maailma teistmoodi nägema.**

(<http://annestiil.ee/persoonid/1%C3%A4hikaader/234A/>)

(246) **Õnn paneb** meid küll vahepeal **proovile**. (<http://annyke.wordpress.com/tag/napinlonga/page/19/>)

(247) **Õnn ja hea kaart määravad.** (Valgamaalane 05.01.2008)

(248) **Õnn pöördub kiiresti.** (<http://www.releaselyrics.com/96a7/mari-leen-printsess/>)

(249) **Õnn on aga pöördunud .** (SL Öhtuleht 2004.07.20)

4.5. **Õnnele on omane areng**

Õnn areneb nagu inimene: sünnib, on kellegi sugulane, kasvab suureks ja tugevaks, pisike, väike, noor, suur, vana ja siis sureb.

ÕNNE ELUTEE

(250) Kui **sünnib õnn.** (<http://epl.delfi.ee/news/arvamus/eva-illouz-kalkulatsioon-ja-armastus.d?id=51013613&com=1&no=20>)

(251) **Õnn sünnib** ootuste kokkupuutepunktis tegelikkusega.

(<http://memokraat.ee/2010/02/mis-vark-selle-onnega-on/>)

(252) **Õnn on respekti vend.** (<http://memokraat.ee/2010/02/mis-vark-selle-onnega-on/>)

(252) **Õnn kasvab mu sees, kasvab suureks, suureks ja tugevaks.**

(<http://wazoople.blogspot.com/2010/05/uudishimu.html>)

(20) **Pisike õnn.** (http://luuletused.score.ee/vaata/5099_Pisike_õnn)

(19) **Väike õnn.** (<http://arvamus.postimees.ee/71308/kaire-uusen-uurniku-vaike-onn>)

(253) Siis **õnn on „habras ja noor“.** (<http://www.releaselyrics.com/96a7/mari-leen-printsess/>)

(18) **Suur õnn.** (<http://www.naisteleht.ee/node/8160>)

(78) **Vana õnn.** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?15,3138994>)

(254) Möödunud **õnn on surnud õnn.** (Anton Hansen Tammsaare “Tõde ja õigus”, I osa, 1926)

4.6. **Õnn liigub nagu ise soovib**

Lähtudes uurimismaterjalist on võimalik määrata, et *õnn* tuleb ja lahkub, kuidas soovib, kuhu tahab, kellegagi koos olles või eelistades liikuda kelletagi ning kasutades erinevaid võimalusi. Antud alapeatükk täiendab alapeatükke 4.2 ja 4.3 metafooridega, millistes otseselt ei ole *õnne* kui kaitsja rolli, vaid pigem on konstateeritud erinevad *õnne* liikumisvõimalused.

ÕNN TULEB

Õnn tuleb kuhugile (kusagile kogudes, pugesdes), tuleb kellegi juurde, teatud viisil (näiteks vägisi trügides või hüpates) ja tingimusel (näiteks ilma tööta ei tule) ja on kohal.

(255) **Õnn tuli** õuele.

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=14072:onn-tuli-meie-ouele&catid=8:meedia&Itemid=11&issue=3380)

(256) **Õnn tuleb ise nende juurde.**

(http://www.miksike.ee/documents/main/referaadid/inimese_onnelikuks_martin.htm)

(257) Ilma tööta **õnn ei tule.** (<http://www.luuletus.ee/1636-luuletus-igapäev>)

(258) **Õnn saabub.** (<http://naine24.postimees.ee/1258332/kaido-pajumaa-mida-esimesed-35-aastat-mulle-onnest-opetasid>)

(259) **Õnn koguneb elupaika.** (<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?12,12640951>)

(260) **Õnn püüab pugeda** su sängi. (<http://mulje.ee/Algaja>)

(261) **Õnn hüppab meie õuele.** (<http://www.jt.ee/2062573/ministrid-maainimeste-muresse-ei-suuvinud>)

(262) **Õnn trügib vägisi õuele.** (<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/eero-laidre-kas-onn-trugib-vagisi-opositsionaaride-ouele.d?id=65691198>)

(263) **Õnn jõudis** ka Eestimaale.

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=12572:onnekonverents--onneta-aga-onnestunud-&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3348)

(264) Õnne tipphetk, **kui õnn kogu oma täiuses lõpuks kohal on**, kestab väga vähest aega (<http://valor-tahetark.blogspot.com/2010/01/mis-on-onn.html>)

ÕNN LAHKUB

Korpuste uurimine näitab, et *õnn* läheb üksi ära (sealhulgas ka midagi kuuldes), võib teha seda välja ronides, välja joostes, kukkudes või minema lennates.

(265) **Õnn on lahkunud** Narva Transi õuelt. (Postimees 1996)

(266) **Õnn jookseb välja.**(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?12,12640951>)

(267) **Õnn lendab minema.**(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?69,10749751>)

(268) **Õnn kuuleb ja läheb su juurest ära.**

(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?15,2907282>)

(269) **Õnn välja ei roniks.**(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?12,12640951>)

(270) **Kukub ju õnn välja.**(<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?12,12640951>)

Kokkuvõtteks:

(271) **Õnn**, mida inimene kõige rohkem ihaldab , **käib omaenese teid , tulles ja lahkudes** hoiatamata. (Eesti_Ekspress_2001)

Saadud metafoorid kinnitavad, et *õnn* valib, kellega koos ta läheb ära ja kellega saab käia. *Õnne* on kaaslaste suhtes eelistused ning ta saab ka ise olla inimestele kaaslane.

ÕNN JA TEMA KAASLASED

(272) **Õnn** ja rahu **olid läinud**. (Kroonika 2002)

(273) Rängad õnnetused ja suur **õnn käivad ikka käsikäes**.

(<http://www.naisteleht.ee/node/1372>)

(274) **Õnn** ja haigus **ei käi kokku**. (<http://www.naisteleht.ee/content/anne-tervendas-omaselja-iseenda-ja-ligimeste-heaks>)

(275) **Õnnega koos** oleme siin oma pisikeses maanurgas. (Eesti Päevaleht 2006)

(276) **Õnnega koos olla**. (<http://www.nooredliidrid.ee/erik-raudsepp-asi-ei-ole-onnes-koik-on-sinu-enda-teha/>)

Õnn saab liikuda kohmakalt tatsates, vaikselt kõnnides, jalutades, midagi kaarega mööda käies, keerutades jne. *Õnne* liikumisvõimalused on üsnagi suured ja vaheldusrikkad.

ÕNNE LIIKUMISVÕIMALUSED

(277) **Õnn kõnnib vaikselt Su seljataga**. (<http://mulje.ee/Algaja>)

(278) **Õnn paljajalu tatsas mööda** kruusateed. (<http://www.luuletus.ee/146-luuletus->)

(279) **Õnn jalutab**. (<http://www.hot.ee/thredahlia/2000/10.htm>)

(280) **Õnn käis kaarega mööda**. (SL Öhtuleht 2007.06.18)

(281) **Õnn hüppab rinnus**.

(<https://www.facebook.com/velvetcreativealliance/posts/10152180978184907>)

(282) **Õnn ujub ise---õuele.** (<http://forum.automoto.ee/printthread.php?tid=21878&page=4>)

(283) Rändaja **õnn lendab mööda Eestimaad ringi.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7700:tegelikkuse-tontlik-vari&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3227)

(284) **Õnn keerutab.** (http://kokahakatis.blogspot.com/2009_04_01_archive.html)

4.5. **Õnn** käitub ja tegutseb isemoodi

Analüüsisides metafoorset keelematerjali saab järeldada, et *õnn* käitub ja toimetab, kuidas soovib, võib midagi ette võtta või minna peitu; omab erinevaid oskusi (kuulata, vaadata, laulda jne), vajadusi ja tundeid.

ÕNNE KÄITUMINE

(285) Oleks nii vaikne, et **õnn kuuleks tulla** ja õnne nii palju, et hea oleks olla!

(http://toidutare.ee/foorum/alafoorumid/palju_õnne/EC0/)

(286) **Õnn vaatab su ümbert vastu.** (<http://www.poogen.ee/?SubID=8&ArID=59735>)

(287) **Õnn laulab.** (http://www.teater.ee/teater_eestis/uudised/newwin-print/article_id-3686)

(288) Ega **õnn hõiska.**

(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)

(289) **Õnn puudutab** seda. (<http://toivopilli.blogspot.com/2008/11/mrka-maasikat.html>)

(290) **Õnn mängib olulist rolli.** (<http://www.ohtuleht.ee/109942/marko-asmer-astub-vormel-1-suunas>)

(291) **Õnn tegi kindlasti oma töö.**

(http://www.sokker.org/forum_topic.php?ID_forum=32323&ID_topic=2797305&pg=6)

(292) **Õnn pani asjad paika.** (<http://sport.delfi.ee/news/jalgpall/euroliigad/video-liverpool-ja-manu-said-rasked-voidud.d?id=37662909&com=1&no=0&s=1>)

(293) Suurlinnas **mässib õnn end** miljonisse juhuslikku kohtumisse ja sealt selle üles leidmine/ otsimine on juba igäihe enda otsustada. (<http://www.naisteleht.ee/node/3623>)

(294) **Õnn oli** omal ajal **röövinud talt une.** (<http://algernon.ee/node/205>)

(295) **Õnn ei mäleta minevikku.** (http://luuletused.score.ee/vaata/1750_Hetkeline_õnn)

(296) **Õnn ei mõtle ka tulevikule.** (http://luuletused.score.ee/vaata/1750_Hetkeline_õnn)

- (297) **Õnn näitab mitut nägu.** (<http://epl.delfi.ee/news/melu/onn-naitab-mitut-nagu.d?id=50750729>)
- (298) **Õnn lamab rohus.** (http://kr6ssu.blogspot.com/2007_05_01_archive.html)
- (299) Minu **õnn magab** minu sisemises rahuolus. (<http://inimene.blogspot.com/2006/02/kui-vhe-on-nneks-vaja.html>)
- (300) **Õnnega ei ole mõtet mängida.** (Valgamaalane 18.01.2007)
- (301) **Ära flirdi õnnega.** (<http://www.obs.ee/~allan/Nalja/6NN.html>)
- (302) **Ära narri oma õnne. Las tema narrib sind.**
(<http://www.obs.ee/~allan/Nalja/6NN.html>)

On palju viiteid on sellele, et *õnn* võib olla peidus kusagil või vastupidi, mitte peita ennast kusagile konkreetssesse kohta.

ÕNN VÕIB MINNA PEITU

- (303) Milles **peitub õnn?** (<http://tarbija24.postimees.ee/96806/milles-peitub-onn>)
- (304) **Õnn peitub probleemide lahendamises!** (<http://www.rate.ee/blog/122422/onn>)
- (305) **Õnn ei ole peidus.** (<http://www.bioneer.ee/bioneer/arvamus/aid-12241/Õnn-on-elamises-mitte-ootamises>)
- (306) **Õnn ei peitu** ühekordsetes ostudes. (SL Öhtuleht 2007.07.30)
- (307) **Õnn ei peitu rahas.** (SL Öhtuleht 2007.01.17)

Uurimismaterjalist järeldub, et *õnnel* on oma eluteel vajadused, ta võib tahta midagi saada või mitte tunda vajadust millegi järele.

ÕNNE VAJADUSED

- (308) **Õnn vajab kaitsmist/..** Teisalt **vajab õnn** aga avalikku kuulutamist.
(http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)
- (309) **Õnn vajab südamesooja**, mis jagatud, mitte peidetud. (<http://www.luuletus.ee/49-luuletus-õnn>)
- (310) **Õnn ei vaja ruuporit.** (SL Öhtuleht 2006.05.03)

Õnn saab väljenduda oma tundeid: kurvastada, naerda, naeratada. 'Hale' on antud juhul kurbust või kannatust väljendav (EKSS).

ÕNNE TUNDED

(311) **Õnn üksinda nutab õue peal.** Tal on allikasilmad... (<http://www.luuletus.ee/1382-luuletus->)

(312) **Kurb õnn**

(http://www.perekool.ee/index.php?id=43743&class=forum_schnell&action=view_post&post=10213247)

(313) **Hale õnn.** (<http://marisniibon.wordpress.com/2013/03/>)

(314) **Naeratav õnn.**

(<http://erb.nlib.ee/?otsi=Naeratav+%C3%B5nn&exact=false®ister=pealkirjad>)

(315) **Õnn naeratas.** (Eesti_Ekspress_1998)

(316) **Õnn naerab näkku.**

(https://www.facebook.com/soodusklubi/posts/159081737486117?comment_id=1571912&ofset=0&total_comments=13)

4.7. *Õnnega* võib kokku saada

Uuritud metafoorsetest fraasidest järeldub, et *õnne* võib mitmel viisil kohtuda ja temaga kokkusaamist kogeda. Ta koputab uksele, ootab, otsib ja leiab, tabab, langeb või kukub sülle, tuleb appi või ei ulata. *Õnn* elab kusagil ja talle võib külla tulla, aga samas on *õnne* raske ära tunda.

KOHTUMISED *ÕNNEGA*

(317) **Õnne kohtan veel.** (http://luuletused.score.ee/vaata/3768_Usaldus,_õnn.)

(318) **Õnn koputab su uksele.** (<http://www.obs.ee/~allan/Nalja/6NN.html>)

(319) **Õnn koputab igaihe uksele, kuid mitte kõik ei lase teda sisse.**

(<http://www.discogenius.com/ee/õppematerjalid/kirjandid-ja-esseed/5361-mis-on-õnn>)

(320) Kus mujal see **õnn mind ikka nii väga ootab.** (<http://www.naisteleht.ee/node/794>)

- (321) **Ega õnn sind ei otsi, kui sa ise õnne ei otsi.**
 (<http://www.holistika.ee/raamatukogu/artiklid/382-onn-ja-teadus>)
- (322) **Õnn leiab hea inimese ikka üles.**
 (<http://www.virumaateataja.ee/2274817/onn-leiab-hea-inimese-ikka-ules>)
- (323) **Õnn tabab.** (http://naistekas.delfi.ee/persoon/elu_lugu/oleg-ja-viivi-sonajalg-valisime-teineteist-lohna-jargi.d?id=63696314&com=1&no=20)
- (324) **See õnn langeb ta sülle.** (<http://www.ohtuleht.ee/394859/onne-13-kas-pubi-tiina-leiab-klaveri-vaapoga-onne>)
- (325) **Õnn kukub sülle.**
 (http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10900:onne-taehendus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3304)
- (326) **Õnn peab meile appi tulema.** (SL Öhtuleht 2005.04.01)
- (327) **Õnn ei siia ulata.** (<http://www.luuletus.ee/620-luuletus-oe-tuba>)
- (328) **Õnnel on igäühe jaoks erinev nägu. Mõni inimene ei oskagi ära tundagi enda kõrvalt õnne.** (http://luuletused.score.ee/vaata/6117_kirjutasin_oma_motteid)
- (329) **Kõige raskem on õnne ära tunda. Õnn on enamasti tagantjärele tuntav** nagu noorus, tervis või mõnikord ka armastus. (http://et.wikiquote.org/wiki/Voldemar_Panso)
- (330) **Meie õnn ei ela võõrais linnus.** (<http://ellen-niiit.weebly.com/luulekogud.html>)
- (331) **Õnn elab nende seas.** (<http://www.parnupostimees.ee/2145893/platvorm-onn-on-elada-eesis>)
- (332) **Õnn elab ainsamal tänaval.** (<http://blogi.ee/tenebrous/2009/08/16/like-a-star/>)
- (333) **Ma tean, kus õnn elab. Ma tean, kus õnne kodu on - ma saan alati minna õnnele külla.** (<http://www.teatritasku.ee/index.php/dialog/36-dialog/156-nero-urke-vabanaeitleja-kes-teab-kus-on-onne-kodu>)

5. Uurimuse järeldused

Käesolev uurimus oli pühendatud metafooridele, mis käsitlevad *õnne*. Kuna Asta Õim (2003) vaatles samuti *õnne* eestlaste maailmapildis, siis antud töö järeldused on esitatud võrdlusena.

Asta Õim (2003)	Käesolev töö (2014)
<i>Õnn</i> pole emotsioonide prototüüpne esindaja, kuulub pigem emotsioonikategooria perifeeriasse. Täendus, mis ei kuulu emotsioonide valdkonda, on afektiivselt markeerimata ega sisalda üldjuhul hinnangut.	Antud uurimuse osad: 2.4. <i>Õnne kvaliteet</i> , 3.1.3 <i>Õnne taju ja hinnang</i> , 4.1. <i>Õnnel on iseloomu ja temperamenti omadused</i> sisaldavad küll <i>õnne</i> rikkaid hinnanguid, kuigi <i>õnn</i> pole emotsioonide prototüüpne esindaja.
Armastus ja <i>õnn</i> on eestlaste kultuurinormis ambivalentsed (võivad üksikjuhtumitel märkida ka ebameeldivat seisundit)	Kogu uurimismaterjali põhjal on <i>õnne</i> ambivalentsus paljude antonüümide kaudu esindatud (kuri-lahke, igav-huvitav, õige-vale, töökas-laisk jne).
Olemuslike taotlustega kooskõla saavutamist (<i>õnne</i> otsima) on alati käsitletud kui inimese elu põhieesmärki.	<i>Õnn</i> kui inimese elueesmärk on esindatud alapeatükis 2.7. <i>Õnn on sihtpunkt</i> ning palju keelenäiteid räägivad (alapeatükk 3.1. <i>Õnne olemasolu inimese elus</i>), millisel viisil <i>õnne</i> poole pürgitakse ning millisena <i>õnne</i> tajutakse, kui põhieesmärk on saavutatud.
<i>Õnne</i> kui mentaalsfääri tegevuse või protsesside kontseptualiseerimise allikalaks on visuaalsfäär ning tajusfäär.	<i>Õnne</i> tajutakse väga mitmekesise objekti, seisundi ja tegijana. Näiteks alapeatükk 2.4. <i>Õnne kvaliteet</i> sisaldab mõistemetafoore <i>õnne</i> maitsest, pinnast, puhtusest ja 4. peatükis, milles on <i>õnn</i> metafoorne tegija, „nähakse“, kuidas <i>õnn</i> käitub.
<i>Õnn</i> lokaliseerub südames: soovin kogu südamest <i>õnne</i> .	Alapeatüki 3.2. <i>Õnn ja inimese keha</i> võib <i>õnn</i> inimeses asuda silmades (pilgus), südames, hinges, meeltes, kehas, süles, peas, kuigi <i>õnne</i> soovides peale „soovin <i>õnne</i> kogu

	<p><i>südamest</i>“ on veel võimalik ainult variant: „<i>kogu hingest</i>“.</p>
<p><i>Õnn</i> kui tööle järgnev puhkus ja rahu, .t. <i>õnnetunne</i> rajaneb vahetul füüsilisel kogemusel</p>	<p>Selle tähendusvaldkonna avamiseks on lisaks metafoorsele kasutusele vaja arvestada ka üldist kasutuskonteksti, mis jäi käesoleva töö vaatlusalast välja.</p>
<p><i>Õnn</i> kui heaolu, kordaminek, ülima rahulolu tunne.</p> <p><i>Õnne</i> olemasolu peetakse normiks, mitte eraldi positiivseks nähtuseks. <i>Õnn</i> on pigem subjekti tavaline, normikohane seisund, milles subjekt on enamasti passiivses olekus</p> <p><i>Õnne</i> kui heaolu ja kordaminekut saab hinnata kvalitatiivselt ja kvantitatiivset, <i>õnn</i> võib olla hea või halb, teda võib olla palju või vähe.</p> <p>Väljendit nagu <i>tahad tolle elaja õnne kaasa võtta</i> viitavad sellele, et teiselt inimeselt on <i>õnne</i> võimalik ära võtta.</p>	<p>Paljudes töö alapeatükkides on <i>õnne</i> kui ülima rahulolu tunnet täpsemalt kirjeldatud. Näiteks 2.1. <i>Õnne vormid, piirid ja mõõtühikud</i>. Mõistemetafoor <i>õnn</i> kui kogum (2.3) väljendab <i>õnne</i> koostise olemasolu, mille järgi saab heaolu saavutada.</p> <p>Peatükk 3 „<i>Õnne ja inimese metafoorsed suhted</i>“ viitab sellele, et <i>õnn</i> ei puugi olla norm või kergesti saavutatav seisund ning <i>õnne</i> saamine eeldab tihtilugu pingutusi.</p> <p>Uurimismaterjali põhjal leidis see kinnitust. <i>Õnne</i> kogust ja kvaliteeti võib vaadelda samanimelistes alapeatükkides 2.2. ja 2.4.</p> <p>Metafoorid alapeatükist 4.3. „<i>Õnn näitab oma hukkamõistmist ja kindlusetust</i>“ nagu „<i>õnn pööras selga</i>“ viitavad sellele, et <i>õnn</i> võib ka ise otsustada inimese juurest lahkuda.</p>
<p><i>Õnne</i> personifitseerimine. On laialt levinud uskumus, et igal inimesel on oma <i>õnn</i>, osa, otsekui saatja, kaitsja, saatus. <i>Õnne</i> tulemist või lahkumist üritatakse ennetada ja säilimist püsimumist püütakse endale kindlustada.</p>	<p>Antud töö metafoorse materjali põhjal on <i>õnne</i> isikustamine kahtlemata kinnitust leidnud hulgaliste keelenäidete varal.</p>

<p><i>Õnn</i> kui oodatud, kuid vähetõenäoline meeldiv sündmus. <i>Õnne</i> saabumine, tema olemasolu ei sõltu inimese isiklikest pingutustest ja tähest ega tema teenetest, <i>õnne</i> tegevussfäär on juhuslik, etteaimatu: <i>õnn</i> kukkus taevast sülle, aga on ka vastupidist- <i>õnn</i> on inimese enda teha – kinnitav vanasõna: <i>igaiüks on oma õnne sepp</i>. Kui loodetakse <i>hea õnne peale</i>, siis see tähendab seda, et inimene läheb ehku peale;</p>	<p>Peatükis 3 <i>Õnne ja inimese metafoorsed suhted</i> saab inimene <i>õnne</i> tõenäosust enda jaoks välja selgitada erinevate tegevuste kaudu (sellesse uskuda, seda planeerida või oodata). <i>Õnne</i> saab pidada argiseks, mis tavaliselt juhtubki ja eriliseks, mis on midagi erakordset, juhuslikuks, mis tuli kogemata või ka paratamatuks, mis kindlasti juhtub. <i>Õnne</i> saabumine ja olemasolu võib nii sõltuda kui ka mitte sõltuda inimesest.</p>
<p><i>Õnne</i> piiritletus (lokalism). Raskusteta on võimalik eristada <i>õnne</i> tähendusväljas heaoluseisundi või tegevuse piiritletud kohta. Lokalismihüpoteesi toetavad sellised väljendid nagu <i>supleb õnnes, elab õnne katuse all</i> jne;</p>	<p>Lokalismihüpotees saab tõestust mitmes peatükkides näiteks 2.1. <i>Õnne piirid, vormid ja mõõtühikud</i> või 3.2. <i>Õnn ja inimese keha</i>.</p>
<p><i>Õnn</i> kui mõnutunne, kui seisund, mil inimesel on hea olla, tal pole rahuldamata soove. <i>Õnne</i> võib taotleda nii meelelise kui ka vaimuse vallas. Kõrgeim ja täiuslikem on vaimne ja kaemuslik <i>õnn</i>, sest teda ei mõjuta meelelises maailmas valitsev muutumine. Asta Õim kirjeldab, et subjektiivses mõttes täieliku sisemise rahuldustundega iseloomustatav hingeline seisund ei realiseeru olevikus, vaid selgub alles tagantjärele.</p>	<p>Alapeatükid 2.5. <i>Õnne ulatus</i> ja 3.1.3 <i>Õnne taju ja hinnang</i> käsitlevad <i>õnne</i> läbielamist ja olemust, millest järeldub, et <i>õnn</i> tundenähtena on tajutav väga erinevalt, mis väljendub vastavates antonüümides.</p>
<p>Suhtumine <i>õnnesse</i> on üsna utilitaarne.</p>	<p>'Utilitaarne' on kasulikkusest lähtuv, puhtpraktiline (EKSS). Uurimismaterjali põhjal on järelduseks pigem tähelepanelik ja tundlik hoiak <i>õnnesse</i>, milles märgitakse <i>õnne</i> mitmekesisust objekti ja nähtuse puhul</p>

<p><i>Õnn</i> on ajaliselt pigem hetkeline kui pidev</p>	<p>ning antakse <i>õnnele</i> väga inimlikke iseloomustusi</p> <p>Mõistemetafoorid <i>ÕNNE PÜSIVUS</i> (3.1.3) ning <i>ÜÜRATU/ ÜÜRIKE ÕNN</i> (2.5.) käsitlevad erinevat <i>õnne</i> ajalist kestvust ja kindlust.</p>
--	--

Seega on *õnnele* eesti keele maailmapildis omased teatud kontseptid ja on huvitav võrrelda Asta Õimu *õnne* uurimuse tähendusrühmi antud töö lähenemisega ainult metafoorsest vaatevinklist. Kuigi mõned positsioonid täiesti kattuvad, on võimalik veenduda, et metafoorne komponent rikastab *õnne* tähendust.

Antud töös analüüsitud keelematerjali põhjal võib järeldada, et eesti keele maailmapildis esitatud *õnne* metafoorid on mitmekesised ja fantaasiarikkad. Võib oletada, et uurimismaterjali virtuaalse keskkonna päritolu (mis annab Google otsinumootori kaudu juurdepääsu väga paljudele tekstikorpuste allikatele: suhtlusportaalid, blogid, ajalehed, ajakirjad, luulekogud jne) annab analüüsiks laiemat ülevaate keelelisest maailmapildist.

Käesoleva töö ülesehitus oli autori isiklik viis metafoorsete keelekasutuste süstematiseerimiseks. Selles uurimuses selgus tekstikorpuste põhjal palju erinevaid *õnne* iseloomustusi. *Õnn* on objektina mitmel viisil piiritletud ning ka erinevate mõõtühikutega mõõdetav. *Õnne* kvaliteeti iseloomustavad omadussõnad, mis viitavad *õnne* välis- ja siseomadustele. *Õnne* kui taime käsitus sisaldab palju taimekasvatusega seotuid sõnu. Metafoorselt on *õnn* ka sihtpunkt, mille poole liigutakse ja aine, millele on omased teatud metafoorsed nähtused.

Õnne ja inimese metafoorsed suhted on tihedad: inimene saab paljude viiside kaudu endale *õnne*, *õnne* omamiseks peab nii aktiivselt pingutama kui ka oskama seda hoida. *Õnne* taju ja hinnangu kriteeriumid tutvustavad, et *õnne* on erinevat laadi.

Metafoorides on *õnn* on aktiivne tegelane, kellel on inimekäitumisele vastav käitumine, areng ja iseloomuomadused. *Õnn* võib välja näidata oma iseloomu, suhtumist, temperamenti ja sisustada oma eksistentsi väga vaheldusrikkalt tegutsedes. *Õnnel* on tundeid ja vajadused, ka temagi võib naerda, nutta ja vajada südamesoojust. *Õnne* võib kohata, sest ta elab kusagil meie seas, ta tuleb lihtsalt ära tunda.

6. Kokkuvõte

Antud töö põhineb eesti *õnne* metafooridel. Töö eesmärgiks on uurida, milliseid metafoore kasutame *õnnest* rääkides ning vaadelda ja määrata, millised on *õnne* kui materiaalse objekti või elusolendi iseloomustused eesti keele maailmapildis.

Käesoleva uurimuse materjal pärineb tekstikorpustest ja otsingumootorist Google. Tähelepanu keskmes olid laused, kus esines sõna *õnn* kõikides võimalikes käänetes. Hüpoteesiks oli, et *õnne* käsitus metafoorsetes kasutustes on eripärane materiaalne objekt või elusolend ja uurimismeetodiks oli korpuspõhine keeleanalüüs ja metafooride kvalitatiivne analüüs.

Töö alguses esitati ülevaade metafooridega seotud mõistetest nagu keeleline maailmapilt, kognitiivne metafoor ja metafooriteooria ning naiivteooriad, tutvustati keele, mõtlemise ja inimese taju omavahelist seost, metafoori kui ühe inimõtlemise fundamentaalseid kognitiivseid mehhanisme ja seniseid *õnne* uurimusi erinevates keelelistes maailmapiltides.

Sellele järgnes uurimus, mille käigus selgitati välja, millised on *õnne* metafooride kasutused, rühmitati neid mõistemetafoori kaudu ja analüüsiti metafoorselt rakendatud tähendusi.

Töö käigus jagunesid üldisemad mõistemetafoorid konkreetsemateks: *õnn* kui objekt oli struktureeritud ja lokaliseeritud, seda sai mõõta erinevates mõõtühikutes. *Õnne* kogust võis kokku lugeda, kasutades mõningaid põhi- ja järgarve. *Õnn* metafoorse objektina oli ka retsept, valem, taim, sihtpunkt, aine ning omas kvaliteeti ja mõjuvälja.

Töös on uurimismaterjalist järeldunud samuti ka *õnne* ja inimese suhe: *õnne* asetsemine inimese kehas ja suhtumine *õnnesse*. Kirjeldatud on mitmed *õnne* saamise ja hoidmise viisid, sealhulgas ka *õnne* kui auhinna määratlus. Uurimismaterjali põhjal olid välja toodud sellised *õnne* taju ja hinnangu kriteeriume nagu püsivus, tõenäosus, tinglikkus, reaalsus ja näilisus ning selle olemus.

Õnn kui elusolend on tegus ja toimekas tegelane, kellel on vastavad inimesele käitumine, areng ja iseloomuomadused. See väljendub tegusõnade ja omadussõnade kasutamistes, milles *õnn* on elusa objekti eripäraga, kes võib välja näidata oma iseloomu, suhtumist, temperamenti ja

tegusid. *Õnne* iseloom ja temperament on väga mitmekesised ja väljenduvad erinevates kirjeldustes, mis sisaldavad antonüüme nagu näiteks hea-halb, lahke-kuri, huvitav-igav, laisk-töökas, julge-kartlik. *Õnn* areneb nagu inimene ja tema liikumisvõimalused on üsnagi vaheldusrikkad. *Õnn* saab väljenduda oma tundeid: kurvastada, naerda, naeratada ja käituda nagu ise soovib.

Tehtud analüüsil põhineb järeldus, et eesti keele maailmapildis esinevad *õnne* metafoorid iseloomustavad *õnne* kui mitmekesist objekti ja tegijat ning antud uurimuse tulemusi võib käsitleda kui Asta Õimu uurimust täiendavat ning tervikpilti loovat materjali.

Uurimuse käigus tehtud järeldus tõendab püstitatud hüpoteesi, et *õnne* käsitlus metafoorsetes kasutustes eripärane materiaalne objekt või elusolend. Kuna keelte tähendussüsteemid ja seega maailma kategoriseerimise viisid ehk naiivsed maailmapildid on erinevad (Pajusalu 2009:19), siis erinevate *õnne* puudutavate mõistemetafooride kaudu oli huvitav tutvuda eesti keelise maailmapildiga *õnnest*.

Töö eesmärk – välja selgitada ja määratleda, milline on *õnne* iseloomustus – on saavutatud, kuna empiirilises peatükis tutvustati *õnne* objekti ja elusolendina erinevate iseloomustuste kaudu, põhinedes tekstikorpustest saadud informatsioonile.

Kirjandus

- Alefirenko, Nikolai 2010 = Алефиренко. Н.Ф.: Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособие Москва; Флинта, Наука
- Arutjunova Nina 1999 = Артюнова Нина Язык и мир человека I-XV, Москва: Языки русской культуры
- Aprėsjan, Juri = Апресян, Ю.Д. 1995. Образ человека по данным языка: попытки системного описания / Ю.Д. Апресян – Избранные труды, том II: Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва.: ЯРК
- Budaev, Tšudinov 2007 = Э. В. Будаев, А. П. Чудинов "Метафоры, которыми мы живём": преобразования прецедентного названия Политическая лингвистика. - Вып. 2 (22). - Екатеринбург, С. 99-106 <http://www.philology.ru/linguistics1/budaev-chudinov-07b.htm> (viimati vaadatud 20.05.2014)
- Bulõgina T.V, Šmeljov A. D. 2000. = Булыгина Т.В. Шмелев А.Д. *Перемещение в пространстве как метафора эмоций*. Сост. Арутюнова Н. Д., Левонтина И. Б. Логический анализ языка: Языки пространств. Москва: Языки русской культуры с 277-289
- Ehala, Martin 2010. Generatiivne grammatika ja Noam Chomsky Oma Keel 02 10-16
- Eslon, Pille Õim, Katre 2009. Korpusuuringute metodoloogia ja märgendamise probleemid. Eesti Keele ja Kultuuri Instituut, Tallinn
- Henningfeld, Jochem 1982. Die Sprachphilosophie des 20-Jahrhunderts, Berlin-New York: Walter de Gruyter &Co
- Krikmann, Arvo 2003. Kaasaegse metafooriteooria panus parömioloogiasse. Uurimusi folkloori lühivormidest. Tartu: ЕКМ, ЕКФК, lk 52-143
- Lakoff, George, Johnson, Mark (eessõna Mihhail Lotman) 2011. Metafoorid, mille järgi me elame Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus
- Maslov, Juri = Маслов Юрий 2005. Введение в языкознание: Учебник для филол. и лингв, фак. высш. учеб. заведений / Юрий Сергеевич Маслов. — 4-е изд., стер. — СПб: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия»
- Markov, Valerii = Марков Валерий 1994. Миф. Символ. Метафора. Рига
- Pajusalu, Renate 2009. Sõna ja Tähendus Eesti Keele Sihtasutus
- Rannut, Mart, Rannut Ülle, Verschik Anna 2003. Keel Võim Ühiskond Tallinna pedagoogika Ülikooli kirjastus Tallinn, lk 88-92

- Scherf, Ioana 2009. Weltbildüberschneidungen – Glück und Unglück in deutschen und rumänischen Redewendungen. Zusammensteller: Maren Huberty Mishelle Mattusch. Rumänien und Europa, Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur 375-389
- Sutrop, Urmas 2003. Eesti keele maailmapildist: meel, hing ja vaim <http://haldjas.folklore.ee/tagused/nr24/sutrop.pdf>
- Zaliznjak, Anna jt 2005 = Зализняк А., Левонтина И.Б, Шмелев А.Д. Ключевые идеи русской языковой картины мира: Сб. ст. Москва: Языки славянской культуры (Язык. Семиотика. Культура).
- Õim, Asta 2001. Hing keeles ja meeles. – Emakeele Seltsi aastaraamat 47. Eesti Teaduste Akadeemia Emakeelele Selts, lk 126–139.
- Õim, Asta 2003. Armastus ja õnn eestlaste maailmapildis. Keel ja Kirjandus, 11, lk 849-858.
- Õim, Haldur 2008. Kognitiivne pööre. Keel ja Kirjandus, 03, lk 617-627
- Õim, Haldur 2000 Keeleuurimine ja keeleteooria läbi aegade, Oma Keel, 01, lk7-17
- Õim, Haldur, 1997. Eesti keele mentaalse maailmapildi allikaid ja piirjooni. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 7. Pühendusteos Huno Rätsepale. Tartu, lk 255-268.

Allikad

Eesti kirjakeele korpusest (<http://www.cl.ut.ee>)

Eesti Keele Instituudi tekstikorpusest (<http://portaal.eki.ee/corpus>)

EKSS= Eesti kirjakeele seletussõnaraamat <http://www.eki.ee/dict/ekss/>

Google= Google; <http://www.google.ee>

TÜKK= Eesti Kirjakeele Korpus 1980-1990; <http://www.cl.ut.ee/korpused/kasutajaliides>

Õim, Asta 1996. Antonüümisõnastik Tallinn <http://portaal.eki.ee/dict/antonyymid>

Summary

What is Happiness like? Analysis of the Metaphorical Usage of the Word Happiness in Estonian Texts.

This BA thesis is based on the Estonian metaphors for *happiness*. The aim of this study is to investigate which metaphorical contexts *happiness* is handled in and to observe as well as to measure, which are its characteristics as a material object or a living being in a linguistic worldview.

The data used in this study originates from text bodies and Google search engine. The main focus is on sentences, where the term *happiness* is used in all possible cases. The main hypothesis is that *happiness* is handled in metaphorical contexts mainly as a material object or a living being. The main research method corpus-based language analysis and qualitative analysis of metaphors.

The thesis begins by providing an overview of concepts, related to metaphors such as linguistic worldview, cognitive metaphors and metaphor theory, as well as naïve theories. Furthermore, this work discussed the connection between language, thinking and human perceptions. In addition, metaphors were assessed as one of the most fundamental cognitive mechanisms of human thinking, and a review of the previous academic studies on *happiness* in various linguistic systems was provided.

This part of the study was followed by an empirical analysis, which discovered which metaphorical usages of *happiness* exist. These were then grouped according to the concept of the metaphors and the meaning attached to the metaphors was analyzed.

As the study proceeded, the metaphors were divided into more concrete ones: *happiness* as an object was structured and localized, it was measured in various measurement categories. It was possible to count the amount of *happiness*, using a range of basic and ordinal numbers. *Happiness* as a metaphorical object was among others used as a prescription, a formula, a plant, a destination, an element, which has its own qualities and impact.

The data used in this study also indicated a relationship between *happiness* and people: in particular, positioning of *happiness* in a human body and an approach to *happiness*. A number of strategies to achieve and preserve *happiness* were described, in which some perceived *happiness* as a reward. As a result of the study, such measurements and assessments of *happiness* as durability, feasibility, conditionality, tangibility or intangibility and its existence were observed.

Happiness as a living being is an active and efficient actor, who has the qualities, characteristics and behavior ascribed to humans. This can be seen through the usage of verbs and adjectives, in which *happiness* has the nature of a living being, who expresses its character, attitude, temperament and deeds. There are many character features ascribed to *happiness* in different descriptions, which oftentimes contain antonyms such as for example good-bad, kind-angry, interesting-boring, lazy-hard-working, brave-coward. *Happiness* develops as a human being and its mobility options are quite varied. *Happiness* can express its feelings: it can be upset, it can smile and induce smiles, and in general behave in the way it wants to.

The analysis conducted in this study is based on the assumption that the *happiness* metaphors, present in the Estonian linguistic worldview characterize happiness as a very diverse object and actor and the findings of this BA thesis can be considered as contributing and providing broader understanding to the findings of the 2003 *happiness* study by Asta Õim.

The conclusion in this analysis verifies the main hypothesis, that *happiness* is handled in metaphorical contexts mostly as a material object or a living being. As the meaning systems of different languages, the associated types of world categorization, and the naïve worldviews vary significantly (Pajusalu 2009:19), it was fascinating to be introduced to the Estonian linguistic worldview of *happiness*.

The goal of this study – to identify and define the characteristics of *happiness* – is achieved, as in the empirical part of the study, using the information acquired from different textual materials, *happiness* was introduced through different characteristics of objects and living being.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Anna-Olga Luga (sünnikuupäev: 01.05.1985)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

MILLINE ON ÕNN? SÕNA ÕNN METAFOORSETE KASUTUSTE ANALÜÜS EESTI KEELE TEKSTIKORPUSTE PÕHJAL,

mille juhendaja on Larissa Degel,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, 23.05.2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Anna-Olga Luga

23.05.2015